

Een rechtvaardige financiering van de energietransitie

7 oktober '14

Het Transitienetwerk Middenveld bestaat uit 'frissenkers' van ACV, Vlaams ABVV, BAM vzw, beweging.net, Global Society vzw/Pala.be, MO*, KHLeuven, KU Leuven, UGent, Demos, Samenlevingsopbouw, Gezinsbond, 11.11.11. Vredeseilanden, BBL, Terra Reversa, Triodos Bank en wordt gesteund door FIDO en Stad Gent.

Tien aanbevelingen voor een rechtvaardige financiering van de energietransitie

- 1.** Ecologische duurzaamheid, sociale rechtvaardigheid en economische ontwikkeling moeten samen aangepakt worden in de transitie naar een duurzaam energiesysteem. Het middenveld moet, samen met alle andere maatschappelijke stakeholders, een energiepact afsluiten dat een antwoord biedt op de uitdagingen van de toekomst.
- 2.** Om de klimaatopwarming tot 2°C te beperken moet de energiesector tegen 2050 volledig koolstofvrij zijn. De elektriciteitsproductie moet daartoe al een stuk vroeger koolstofvrij zijn. De plannen en scenario's voor een koolstofarme economie liggen op tafel en moeten uitgevoerd worden.
- 3.** Een Europese en internationale aanpak is noodzakelijk om de deregulering ten koste van het klimaat en het sociaal beleid te stoppen. Geen opeenstapeling van vrijstellingen en subsidies voor internationaal concurrerende bedrijven maar regelgeving die een gelijk speelveld schept en klimaatbescherming en tewerkstelling garandeert.
- 4.** Energie besparen is dé garantie voor een betaalbare energiefactuur en de meest effectieve maatregel in de strijd tegen energiearmoede. Een sociaal rechtvaardig energiebeleid is gebaseerd op doeltreffende maatregelen tegen energiearmoede, voortdurend getoetst aan mensen die in armoede leven. Energiearmoede in een rijke regio zoals Vlaanderen is onaanvaardbaar. We pleiten voor een op kWh verbruik gebaseerd, progressief tarief dat sturend is voor het verbruik. De tarieven moeten het verbruik afremmen zonder de armsten te treffen. We betreuren dat de plannen van de nieuwe regering ten koste zullen gaan van de huishoudens en willen dan ook dat het laatste herverdelende element tussen basisconsumptie en hogere consumptie van de stroom, de 100 kWh gratis, niet afgeschaft wordt.
- 5.** Rechtvaardige tarieven moeten ervoor zorgen dat alle actoren een billijke bijdrage leveren aan de energietransitie. Een billijke verdeling van de energiefactuur over alle actoren is, meer dan de hoogte van die factuur, de sleutel tot de energietransitie. Alleen zo kan een breed draagvlak voor de energietransitie tot stand komen. Blinde maatregelen zoals de energienorm moeten vermeden worden.
- 6.** De Vlaamse industrie zal enkel overleven door in te zetten op energie-efficiëntie. Europa heeft steeds hoge energieprijzen gekend en is juist competitief dank zij een hoge graad van energie-efficiëntie. Dit moet dan ook het speerpunt vormen van het industrieel beleid. Grensverleggende innovaties veronderstellen meestal samenwerking tussen overheid en bedrijven, op Europees niveau.

- 7.** Schaf de ondersteuning voor fossiele brandstoffen en kernenergie af. De vrijgekomen middelen moeten ingezet worden voor hernieuwbare energie en energiebesparing. Ook de nucleaire rente die de producenten van kerncentrales opstrijken moet volledig afgeroomd worden en gebruikt worden voor de duurzame energietransitie.
- 8.** Actieve participatie van burgers in hun eigen energievoorziening zal leiden tot een meer democratisch energiebeleid, bijdragen tot een groter draagvlak voor duurzame energie en zorgen voor een meer rechtvaardige financiering. In het bijzonder voor huishoudelijke energievoorziening hebben meer participatieve modellen, zoals coöperatieven, een groot potentieel. Ook de overheid moet een sterkere rol krijgen inzake controle, regulering en door investeringen in de energietransitie actief mogelijk te maken. Door de baten van de energiebronnen van de toekomst over zoveel mogelijk mensen te spreiden – via coöperaties of democratisch aangestuurde overheidsbedrijven – kunnen we ook iets doen tegen de toenemende inkomensongelijkheid.
- 9.** Het tewerkstellingspotentieel van de energietransitie moet maximaal uitgebouwd worden. Het huidige energiebeleid is nefast voor de tewerkstelling o.a. omdat de traditionele productie onder druk staat en daarnaast hernieuwbare energie nog onvoldoende stabiele en kwalitatieve jobs levert en er te weinig geïnvesteerd wordt in energie-efficiëntie. Het aantal jobs dat gecreëerd zal worden in de energietransitie is nochtans aanzienlijk indien het doordacht ondersteund wordt. Investerings in klimaatmaatregelen, energiebesparing, hernieuwbare energie, aangepaste netten, enz. betalen zich op termijn terug en stimuleren de economie. Overheden kunnen hiervoor goedkoop geld lenen en ter beschikking stellen.
- 10.** Inzetten op slimme meters om de factuur betaalbaar te houden dreigt enkel mogelijk te zijn voor beter gegoeden en hoog opgeleiden. Het kan niet dat enkel diegenen die kunnen investeren in slimme elektrische toestellen en een goede kennis hebben van de werking van de elektriciteitsmarkt hun factuur omlaag kunnen brengen en alle andere in de kou blijven staan met hoge stroomfacturen en opdraaien voor de financiering van het net. Slimme meters kunnen wel om ecologische redenen, waar ze helpen het verbruik te sturen, het net slimmer te beheren en de integratie van meer hernieuwbare energie mogelijk maken. Dus niet als ze enkel gericht zijn op het optimaliseren van de facturatie van de distributienetbeheerders.

Inhoud

Situering	5
1. Kenmerken van ons energiesysteem	7
1.1. Gedomineerd door fossiele en nucleaire energieproductie	7
1.2. Zeer grote afhankelijkheid van het buitenland	7
1.3. Een zeer hoog energieverbruik en een hoge energie-intensiteit	8
1.4. Een slecht werkende elektriciteitsmarkt	10
2. Een duurzaam energiesysteem	12
2.1. Studies	12
2.2. De financiering van een duurzaam energiesysteem	14
2.3. Risico's en gevaren van sommige oplossingen	15
3. Wie betaalt de factuur?	17
3.1. De energiefactuur van de gezinnen	18
3.2. De kwestie van de zonnepanelen	21
3.3. Het verschil tussen huishoudens en bedrijven	21
3.4. Leeuwendeel Belgische energiesubsidies gaat naar fossiele brandstoffen en kernenergie	25
3.5. Eigendomsstructuur productiemiddelen	27
Tien aanbevelingen voor een rechtvaardige financiering van de energietransitie	29

Situering

Ons land staat voor enorme uitdagingen op vlak van energievoorziening. Meer dan 90% van ons energiegebruik is gebaseerd op fossiele en nucleaire brandstoffen die ingevoerd moeten worden. Geen enkel Europees land is zo afhankelijk van het buitenland om het licht te laten branden.

Bovendien gebruiken we enorm veel fossiele brandstoffen waardoor we ook, relatief gezien, veel broeikasgassen uitstoten en dus een negatieve impact op het klimaat hebben. Om een passende bijdrage te leveren aan de strijd tegen de opwarming van de aarde, zullen we dan ook grondige wijzigingen moeten aanbrengen in onze energievoorziening.

Een slecht werkende energiemarkt en onvoldoende sturing vanuit de overheden hebben er voor gezorgd dat er onvoldoende geïnvesteerd werd in moderne elektriciteitsproductie. Daardoor hangt onze elektriciteitsbevoorrading nu af van verouderende kerncentrales die steeds minder betrouwbaar worden. We moeten dringend maatregelen nemen om onze elektriciteitsbevoorrading in de komende winters (2014-2017) veilig te stellen. Bovendien worden alle kerncentrales geleidelijk gesloten tegen 2025. Dat verscherpt de noodzaak om te investeren in nieuwe elektriciteitsproductie.

Dat is niet alleen maar een kost: het is tevens een kans om onze elektriciteitssector in versneld tempo te moderniseren. We moeten nu toekomstgerichte keuzes maken door om te schakelen naar hernieuwbare energie en energie-efficiëntie. Enkel zo kunnen we een passende bijdrage leveren aan de strijd tegen de klimaatverandering én een energiezekere en betaalbare toekomst garanderen.

De factuur betaalbaar houden door slim en efficiënt te investeren, is slechts één kant van de medaille. Er zal voor dergelijke aanpak alleen maar een draagvlak zijn als iedereen een rechtvaardige bijdrage levert. Dat is nu niet het geval. Steeds meer mensen kunnen hun energiefactuur amper nog betalen. Daarnaast proberen de machtiger groepen in de samenleving de factuur zoveel mogelijk door te schuiven naar andere groepen (bv. van industrie naar huishoudens, van grote naar kleine bedrijven en van rijke naar arme gezinnen). De sociale spanningen die hierdoor ontstaan, kunnen ertoe leiden dat er uiteindelijk niets of veel te weinig gebeurt. En dat willen we absoluut vermijden. Met deze nota doen we daarom een concreet voorstel voor een eerlijke verdeling van de factuur van de energietransitie.

In deze nota beschrijven we eerst kort het huidige energiesysteem. Daarna schetsen we in grote lijnen het duurzame energiesysteem van de toekomst, de investeringen die daarvoor nodig zijn en de verwachte maatschappelijke kosten en baten ervan. In het derde en belangrijkste deel van de nota gaan we na wie vandaag de energiefactuur betaalt en doen we voorstellen over hoe we het nieuwe energiesysteem kunnen financieren. Hierbij zal de aandacht vooral gaan naar de verdelingsaspecten van zowel de baten als de kosten.

Deze nota werd opgesteld door de Werkgroep Energie van het Transitienetwerk van het middenveld (TNM) en is het resultaat van een intense discussie en samenwerking waaraan de volgende personen actief deelnamen:

Bart Bode (ODE), Bert De Wel (ACV en voorzitter van de werkgroep), Chris Vanmol (ACV), Ivo Aerts (Gezinsbond), Jan De Pauw (Ecopower), John Vandaele (MO), Leen Smets (Samenlevingsopbouw), Peter Bostyn (ABVV), Pieter Verbeek (ABVV), Sara Van Dyck (BBL) en Tom Willems (Ecopower).

1. Kenmerken van ons energiesysteem

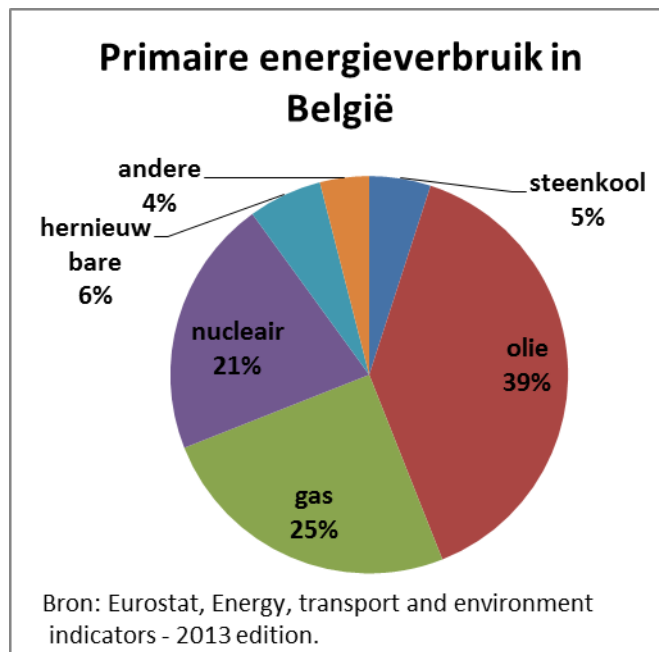
1.1. Gedomineerd door fossiele en nucleaire energieproductie

Niets is zo eenvoudig als het licht aan te steken, de verwarming aan te zetten of in de auto te springen om een ritje te maken. Het grote gebruiksgemak maakt dat we ons vaak niet bewust zijn welke en hoeveel energie we verbruiken.

Meer dan 90% van ons energiegebruik is gebaseerd op fossiele en nucleaire brandstoffen.¹ Aardolie is de belangrijkste energiebron. Olie wordt gebruikt als motorbrandstof, als stookolie en in de industrie. In 2012 werd onze olie vooral ingevoerd uit Rusland (37%), Saoedi Arabië (23%) en Nigeria (15%).

De tweede grootste energiebron (25% van het totale verbruik) is aardgas. Dat wordt gebruikt bij de elektriciteitsproductie, in de industrie en als brandstof voor verwarming. In 2012 werd aardgas vooral ingevoerd uit Noorwegen (39%), Nederland (38%) en Qatar (13%).

Figuur 1

De derde energiebron in België zijn de nucleaire centrales. In 2012 kwam 21% van het totale energieverbruik en 55% van het elektriciteitsverbruik van kerncentrales. We weten niet waar het uranium voor de kerncentrales vandaan komt omdat de Belgische overheid hierover geen informatie verschaft.

Hernieuwbare energie vertegenwoordigde in 2012 zes procent van het totale energiegebruik. Dit blijft één van de laagste percentages in Europa. Vooral inzake het gebruik van hernieuwbare energie voor verwarming en koeling scoort ons land zeer slecht.

De laatste belangrijke energiebron in België is steenkool. Sinds 2007 is het aandeel steenkool teruggelopen met 30% tot 5%. Steenkool wordt vooral in de industrie gebruikt.

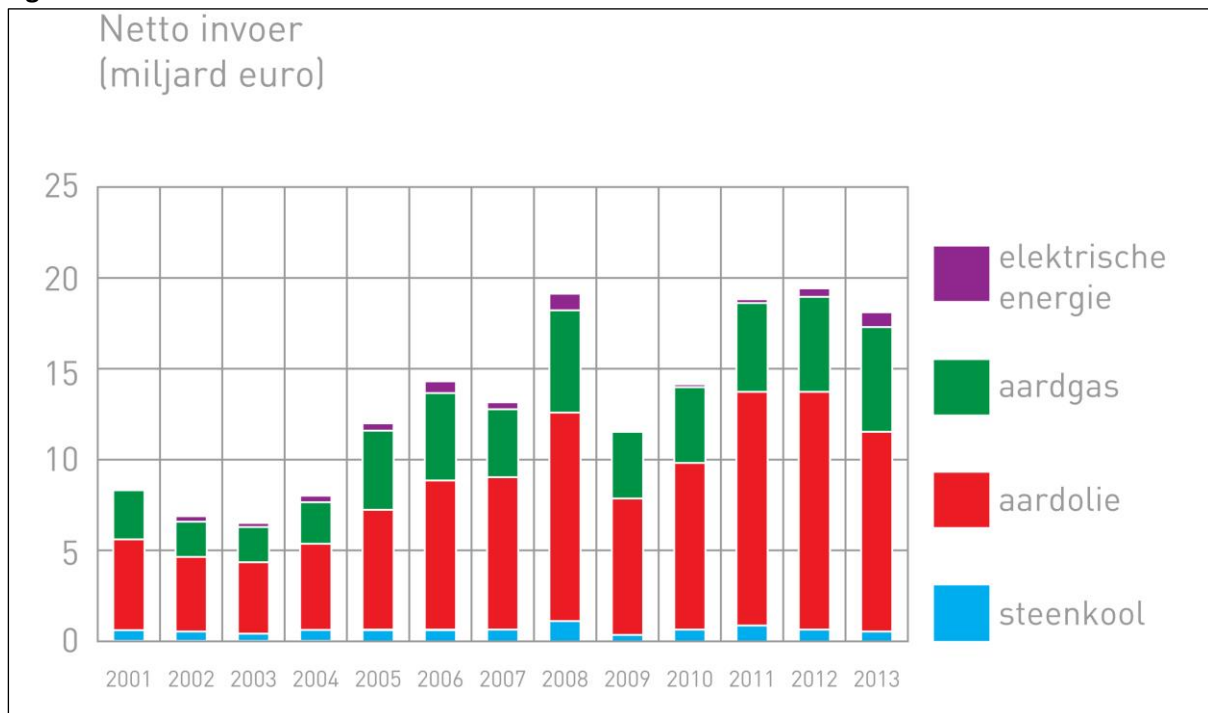
1.2. Zeer grote afhankelijkheid van het buitenland

België moet meer dan 90% van zijn energie invoeren uit het buitenland. Nucleaire energie niet meegerekend gaat het om 74%. Dit is ver boven het Europese gemiddelde van 53%. Uranium voor de nucleaire centrales moet ook ingevoerd worden. Zelfs een deel van de hernieuwbare energie wordt opgewekt met biomassa uit het buitenland.

¹ Bron gegevens: Europese Commissie, *Member States' Energy Dependence: An Indicator-Based Assessment*, European Economy. Occasional Papers. 196. June 2014.

Dat zorgt de laatste jaren voor een tekort op onze betalingsbalans. Dat wil zeggen dat de waarde van de invoer groter is dan de waarde van de uitvoer. Het tekort op onze betalingsbalans voor energieproducten (4,5% van het Bruto Binnenlands Product in 2013) is het grootste in de EU15 (de oude EU-lidstaten). Dit maakt ons land erg kwetsbaar voor prijsstijgingen van energie op de internationale markten.

Figuur 2

Bron: NBB, Statistieken Buitenlandse handel.

Bovenstaande grafiek geeft aan dat er elke jaar bijna 20 miljard euro 'weglekt' uit de Belgische economie om de invoer van energiebronnen (vooral aardolie) te betalen. Dat geld is verloren voor de Belgische economie: het kan niet meer gebruikt worden voor investeringen of voor het scheppen van tewerkstelling.

1.3. Een zeer hoog energieverbruik en een hoge energie-intensiteit

Tussen 1970 en 2010 is het primaire energieverbruik² per inwoner gestegen van 4,2 toe³ per inwoner in 1970 tot 5,8 toe per inwoner in 2010. Het is dus gestegen met gemiddeld 0,84% per jaar.⁴ België verbruikt een stuk meer energie dan het Europese gemiddelde van 3,5 toe per inwoner. Dat komt onder meer omdat België een grote ijzer-, staal- en chemische industrie heeft die veel energie verbruikt. Anderzijds springen onze gebouwen, transport en industrie minder efficiënt om met

² Primaire energie is de energie die nodig is aan de bron om het uiteindelijk energiegebruik te dekken.

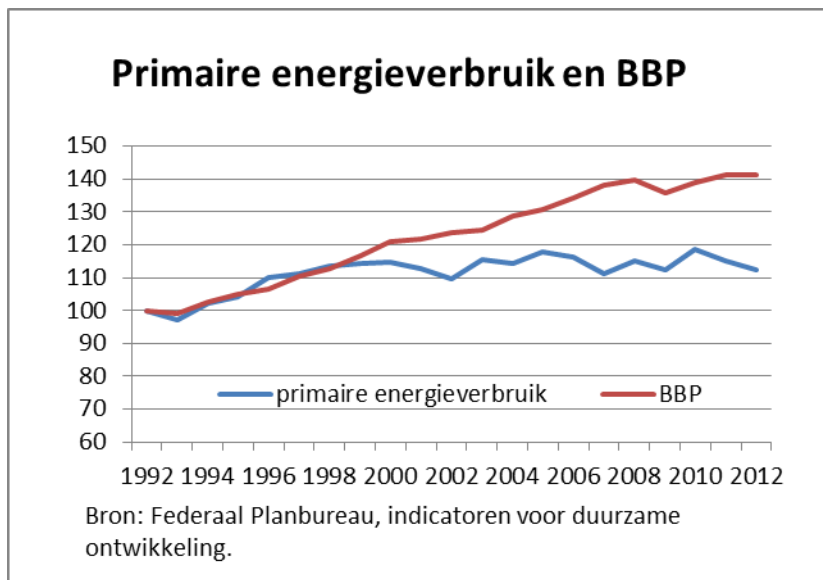
³ Ton olie-equivalent (toe) is een rekeneenheid bedoeld om alle energieverbruik vergelijkbaar te maken.

⁴ <http://www.indicators.be/nl/indicator/energieverbruik-inwoner?detail=#gegevens>

energie dan in onze buurlanden⁵. Zo verbruiken de Belgische woningen 72% meer energie dan het Europese gemiddelde. Dit hoge energiegebruik maakt onze economie bijzonder kwetsbaar voor (prijs)schokken op de energiemarkt.

Goed nieuws is wel dat België, sinds het begin van deze eeuw, een 'ontkoppeling' meemaakt tussen de waarde van de economische activiteit (het bruto binnenlands product ofte BBP) dat gestaag toeneemt en het energieverbruik dat eerder stagneert (zie figuur 3).

Figuur 3

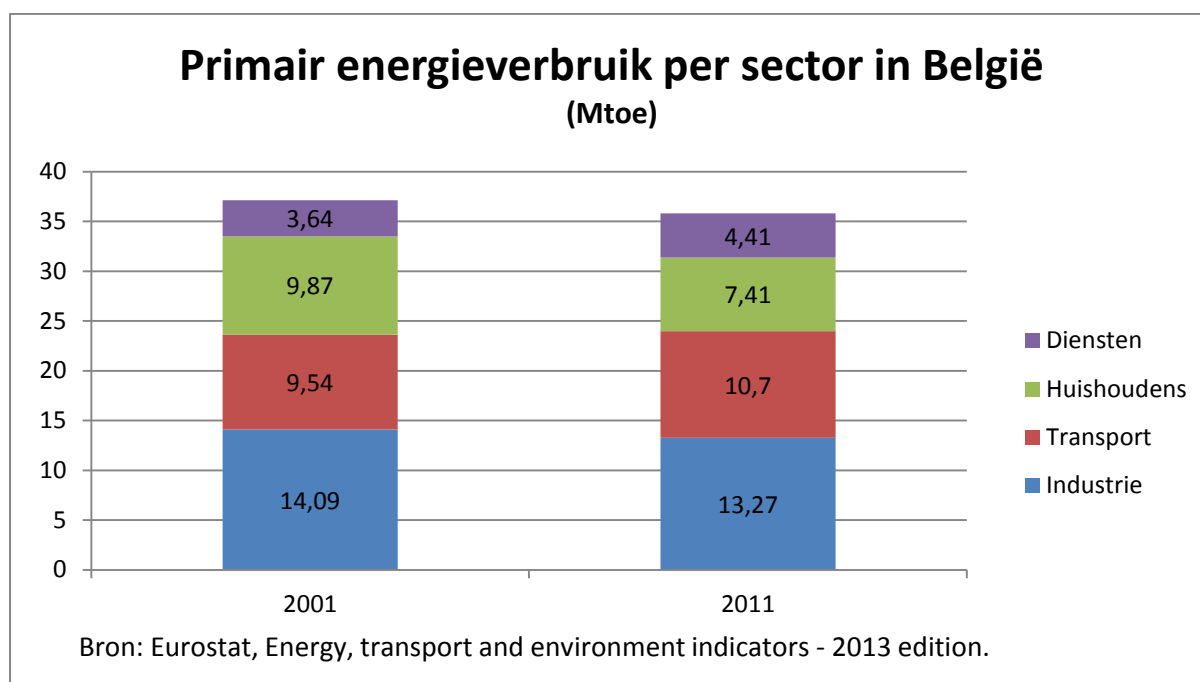
Nochtans blijft het energiegebruik in België per eenheid BBP (energie-intensiteit) erg hoog in vergelijking met de rest van Europa. De Europese Commissie benadrukt dat ons land nog veel mogelijkheden heeft om de energie-intensiteit van onze economie te verlagen, en dat zowel in de industrie als bij de huishoudens.⁶ Figuur 4 geeft aan welke grote sectoren verantwoordelijk zijn voor het energieverbruik in ons land. Hieruit blijkt duidelijk het grote aandeel van de industrie (37%), transport (30%) en huishoudens (20.7%). Vooral in het transport bleef het verbruik ook het voorbije decennium toenemen.

⁵Mc Kinsey, 2009. Pathways to world class energy efficiency in Belgium.

http://www.mckinsey.com/App_Media/Reports/Belux/Energy_efficiency_in_Belgium_full_report.pdf

⁶ Europese Commissie, ibid.

Figuur 4

1.4. Een slecht werkende elektriciteitsmarkt

Door de onverwachte uitval van een aantal kerncentrales, het stil leggen van gascentrales, een aanhoudend onzeker investeringsklimaat⁷ en het uitblijven van nieuwe investeringen in elektriciteitsproductie, kampt de Belgische elektriciteitsmarkt met een nijpend bevoorradingstekort. Dit is bijzonder contradictorisch en vreemd. Hoe kan het dat nieuwe en moderne gascentrales stilgelegd worden en dat investeringen in nieuwe elektriciteitsproductie niet rendabel zijn en dus uitblijven, terwijl tegelijkertijd een tekort aan stroom dreigt?

Een gascentrale is pas rendabel als ze jaarlijks zo'n 5000 uren actief is.⁸ De meeste exploitanten slagen er momenteel evenwel niet in om hun gascentrales zoveel uren te laten draaien. Dat komt omdat elektriciteit van hernieuwbare installaties, kernenergie en steenkool goedkoper is dan elektriciteit uit moderne stoom- en gascentrales (STEG's). In periodes waarin er een groot aanbod is van hernieuwbare energie, is er geen vraag meer naar dure elektriciteit uit STEG-centrales. Daardoor worden STEG-centrales gesloten wegens verlieslatend. Het spreekt voor zich dat dit ook een sociale kost heeft : de werknemers in die gesloten centrales worden immers werkloos.

⁷ De wet op de kernuitstap uit 2003, die een gefaseerde sluiting van de kerncentrales voorziet tegen 2025, werd al van bij haar stemming in vraag gesteld. De continue onzekerheid over de sluiting van de kerncentrales – en de herhaaldelijke (voorgestelde) wijzigingen van de wet op de kernuitstap, zorgt in ons land voor een zeer onzeker investeringsklimaat.

⁸ O.a. gebaseerd op YERA, Sluiting gascentrales, een positieve ontwikkeling?, <http://www.yera.be/sluiting-gascentrales/>

Dit alles is problematisch voor onze elektriciteitsvoorziening. Ten eerste zijn moderne stoom- en gascentrales met hoge efficiëntie nodig om de overgang van kernenergie naar hernieuwbare energie mogelijk te maken. Ze kunnen op korte tijd meer of minder elektriciteit leveren en vullen daardoor het sterk schommelende aanbod van elektriciteit uit wind en zon mooi aan. Ten tweede waren investeringen in STEG-centrales één van de weinige mogelijkheden voor nieuwe leveranciers om te zorgen voor hun eigen elektriciteitsproductie zodat ze geen elektriciteit moeten inkopen bij bestaande producenten. Ten derde dreigt in de volgende jaren een tekort aan elektriciteit. Dat geldt zeker voor de komende winterperiodes omdat de vraag naar elektriciteit dan hoger ligt dan in de rest van het jaar.

In die context hebben de huidige problemen in de nucleaire installaties meteen grotere gevolgen. De centrales Doel 3 en Tihange 2 zijn stilgelegd omdat technische problemen de veiligheid van de installaties in het gedrang brachten. Doel 4 is uitgevallen na sabotage. Het stilleggen van bestaande gascentrales en het uitblijven van de bouw van nieuwe gascentrales zorgt ervoor dat voor het eerst sinds langs de bevoorradingszekerheid in het gedrang kan komen. Om die alsnog te garanderen nam de regering Di Rupo enkele maatregelen. De gascentrales die uit dienst genomen werden, krijgen een vergoeding op voorwaarde dat ze bij een dreigend tekort snel stroom kunnen leveren.⁹ Dat is momenteel al het geval voor twee gascentrales. Er wordt ook onderzocht hoe de overheid de bouw van nieuwe productiecapaciteit kan ondersteunen.

9

http://economie.fgov.be/nl/consument/Energie/Energiebevoorradingszekerheid/strategische_reserve_elektriciteit/

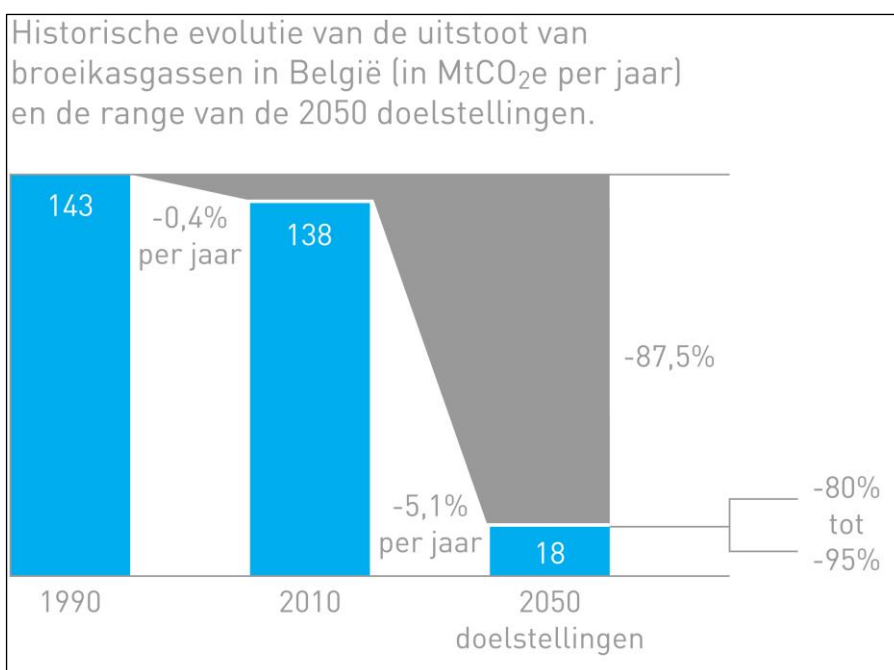
2. Een duurzaam energiesysteem

2.1. Studies

Om ervoor te zorgen dat de opwarming van de aarde beperkt blijft tot 2°C, moet de uitstoot van broeikasgassen aanzienlijk verminderen. Voor de ontwikkelde landen betekent dit dat hun uitstoot tegen 2050 moet dalen met 80 tot 95% (in vergelijking met hun uitstoot in 1990). De Europese Unie legde zichzelf alvast die doelstelling op en maakt er al een tijd werk van om ze te halen.¹⁰ Om na te gaan hoe de Belgische bijdrage aan de Europese doelstelling kan worden waargemaakt, werden verschillende studies uitgevoerd. Hieronder overlopen we de bevindingen van de belangrijkste studies:

- **“Scenario’s voor een koolstofarm België tegen 2050”.**¹¹ Deze studie werd opgesteld in opdracht van de federale regering. De uitgangspunten zijn: a) dat de Europese doelstelling moet worden bereikt (zie figuur 5);

Figuur 5

- **“Our energy future”.**¹² Deze studie werd uitgevoerd door het studiebureau 3E in opdracht van de milieuorganisaties Bond Beter Leefmilieu, Greenpeace en WWF. De klemtoon ligt hier op de vraag hoe de Belgische elektriciteitssector koolstofarm gemaakt kan worden in de periode tot 2030 met het oog op een bijna volledig hernieuwbare energievoorziening tegen 2050. De uitgangspunten zijn: a) dat het Europees beleid ertoe leidt dat Europa tegen 2030 77% hernieuwbare elektriciteit produceert en 80 tot 95% minder CO₂ uitstoot tegen 2050; en b) dat hierbij weinig biomassa wordt gebruikt om elektriciteit op te wekken (er is immers niet veel

¹⁰ http://ec.europa.eu/clima/policies/roadmap/index_en.htm

¹¹ <http://www.klimaat.be/2050/nl-be/home/>

¹² www.bondbeterleefmilieu.be/theme.php/3/dl/428

duurzame biomassa beschikbaar). Ook hier worden enkele verschillende scenario's met elkaar vergeleken.

- **“Naar 100% hernieuwbare energie in België”**.¹³ Deze studie werd gemaakt door enkele gerenommeerde onderzoeksinstituten (Federaal Planbureau, VITO en ICEDD) op vraag van de federale en gewestelijke ministers van energie. De onderzoeksvraag is hier of het mogelijk is om binnen de Belgische grenzen 100% groene energie op te wekken tegen het jaar 2050, en zo ja, wat daar dan de economische gevolgen van zijn.

100% hernieuwbare energie is mogelijk

De studie *“Towards 100 % renewable energy in Belgium by 2050”* komt tot de conclusie dat *“het voor België technisch mogelijk is en economisch haalbaar om volledig over te schakelen op groene energie tegen 2050”*.

Daarvoor zijn echter belangrijke wijzigingen nodig aan ons energiesysteem:

- Om tegen 2050 100% hernieuwbare energie te kunnen halen, moet de elektriciteitssector al tegen 2030 volledig op hernieuwbare bronnen draaien. In de periode 2030-2050 zou dan de grootschalige elektrificatie van vrijwel alle sectoren van de economie plaatsvinden. De elektrificatie zal zorgen voor een vermindering van de totale vraag naar primaire energie, maar zal ook leiden tot meer dan een verdubbeling van het huidige elektriciteitsverbruik.
- We moeten anders omgaan met vraag en aanbod van energie. In het huidige systeem wordt de elektriciteitsvraag als een vast gegeven beschouwd en draaien er zoveel klassieke installaties als nodig om aan die vraag te voldoen. De economische berekeningen achter de studie leiden tot het voorstel om een overcapaciteit te installeren van installaties die energie opwekken uit wind en zon. Dat overschot zou worden opgeslagen, bv. door elektriciteit om te zetten in waterstofgas. Waterstofgas zou o.a. dienst doen als energiedrager voor het transport en als vervangmiddel voor cokes bij de productie van staal. Een deel van de energie-intensieve industriële productie zou verschoven worden naar de perioden waarin er een overschot is van elektriciteitsproductie.
- België zou veel minder energie invoeren dan vandaag. Er zou nog altijd biomassa geïmporteerd worden of groene elektriciteit via het net binnenkomen. Maar het aandeel ingevoerde energie in de primaire energievraag zou dalen van 83% in het referentiescenario tot 30% à 15%.
- Het huidige energiesysteem dat wordt gekenmerkt door hoge brandstofkosten, zou vervangen worden door een systeem met lage brandstofkosten maar hoge investeringen in de installaties. Het nieuwe energiesysteem zou investeringen vergen van 300 à 400 miljard euro in de periode van nu tot 2050. Dat komt overeen met een investeringskost van ongeveer 4% van het BBP (in totaal het hele BBP van één jaar, uitgesmeerd over een periode van 40 jaar). Naast die grote investeringskost is er ook een belangrijke besparing: ongeveer de helft van de uitgaven zou terugverdiend worden omdat er veel minder fossiele brandstoffen ingevoerd moeten worden. Verder veroorzaakt het nieuwe energiesysteem veel minder schade aan het milieu. Als die vermeden schade in rekening gebracht wordt, valt de maatschappelijke kosten-batenanalyse

¹³ http://www.plan.be/publications/publication_det.php?lang=nl&KeyPub=1191

zelfs positief uit.

- Hernieuwbare energie schept - per geïnvesteerde euro of per hoeveelheid geproduceerde elektriciteit - meer jobs dan het fossiele systeem. Daarom zou de energietransitie veel nieuwe werkgelegenheid creëren in de energiesector, tot 60.000 jobs in 2030.

2.2. De financiering van een duurzaam energiesysteem

De studies wijzen uit dat er belangrijke verschuivingen zullen gebeuren in de energiesector. Deze verschuivingen in kaart brengen maakt het mogelijk om de transitie effectiever te begeleiden.

Hogere investeringskosten worden gecompenseerd door lagere brandstofkosten en minder subsidies

De gemiddelde jaarlijkse kost van ons energiesysteem is op lange termijn (2050) aanzienlijk lager dan vandaag (-40%) indien we kiezen voor een duurzaam energiesysteem (Studie Koolstofarm België 2050). De **uitgaven voor brandstoffen dalen dan aanzienlijk** en dat compenseert de verhoogde investeringskosten ruimschoots:

- Volgens “*Scenario’s voor een koolstofarm België tegen 2050*” halveren de brandstofkosten van 20 miljard euro naar 10 miljard euro per jaar in de periode 2010-2050.
- Volgens “*Our energy future*” kunnen de kosten voor fossiele brandstoffen en biomassa voor elektriciteitsopwekking tussen nu en 2050 zelfs 30 miljard euro lager liggen in een ambitieus hernieuwbaar elektriciteitsscenario.

Minder (fossiele) brandstoffen verbruiken kan enkel door te **investeren in hernieuwbare energieprojecten en energiebesparing**:

- Volgens “*Scenario’s voor een koolstofarm België*” zal de investeringskost van het energiesysteem toenemen met 29%. In de periode 2010-2050 investeren we dan jaarlijks 2,8 miljard euro.
- De studie “*Our energy future*” becijfert dat de (rendabele) investeringen in het Belgische elektriciteitsproductie tussen nu en 2030 in een scenario met 54% hernieuwbare elektriciteit het dubbele bedragen van een referentiescenario (44 miljard ten opzichte van 22 miljard).

Zowel in een energiesysteem met veel hernieuwbare energie als in een energiesysteem gebaseerd op fossiele brandstoffen en kernenergie, zijn subsidies nodig om ervoor te zorgen dat sommige noodzakelijke maar niet rendabele investeringen toch gebeuren. Zo worden er vandaag in België al twee gascentrales vergoed om stand-by te blijven. Voor de bouw van nieuwe gascentrales zal de nieuwe regering onderzoeken of en hoe de overheid die zal steunen. Verder zijn de externe kosten van fossiele en nucleaire productie momenteel niet verrekend in de prijs. Een opvallend besluit in de studie “*Our energy future*” is dat een hernieuwbaar energiescenario **minder subsidies** vraagt dan een referentiescenario (12,2 miljard euro ten opzichte van 14 miljard euro).¹⁴

¹⁴ Dit komt volgens de studie o.a. door het groter aandeel dure maar onduurzame biomassa in het referentiescenario en de assumpties over de nood aan investeringen in gascentrales die ondersteund moeten worden.

Aanzienlijke socio-economische baten

Het verschuiven van de uitgaven voor brandstoffen naar investeringen in nieuwe installaties creëert **extra tewerkstelling**. Er zijn ook meer uitgaven nodig voor onderhoud en herstellingen, wat opnieuw bijkomende tewerkstelling oplevert. Volgens de studie *“Towards 100% renewable energy in Belgium”* zou een doorgedreven keuze voor hernieuwbare energie tegen 2030 voor 20.000 tot 60.000 nieuwe jobs kunnen zorgen.

Zoals gezegd, maakt de grote afhankelijkheid van de invoer van energie ons land erg kwetsbaar voor internationale stijgingen van de olie- en gasprijzen (zie 1.2). Overschakelen op lokale hernieuwbare energiebronnen (vooral wind en zon) biedt ons land een aanzienlijke **bescherming tegen internationale prijsschokken**.

De transitie naar een koolstofarm energiesysteem heeft nog bijkomende voordelen. Technologische innovatie, en onderzoek en ontwikkeling in toekomstgerichte sectoren worden gestimuleerd. Er is ook de positieve impact op de volksgezondheid. De nefaste **gezondheidsimpact** van fossiele brandstoffen wordt vaak genegeerd. Volgens een studie van de Europese Commissie dalen de gezondheidskosten in België in 2030 met 458 miljoen euro als de uitstoot van CO₂ vermindert met 40%.

De economische en maatschappelijke kost van de klimaatopwarming kan oplopen tot 20% van het BBP. Hoewel onderzoek naar de economische en maatschappelijke kost van klimaatverandering erg moeilijk is¹⁵ en de resultaten ervan nog onvolledig zijn, geven de studies ter zake toch een orde van grootte aan die gaat van 5% tot 20 % van het BBP.¹⁶

2.3. Risico's en gevaren van sommige oplossingen

Sommige pistes die op tafel liggen als oplossing voor een koolstofarme energievoorziening roepen heel wat vragen op:

- **Carbon capture and storage (CCS).** Theoretisch is het mogelijk om CO₂ af te vangen en op te slaan in de ondergrond. Maar het is nog niet bewezen dat de technologie in de praktijk kan werken. De kans bestaat dat het opgeslagen CO₂-gas later terug ontsnapt uit de bodem. Bovendien bemoeilijken en vertragen investeringen in CCS de overgang naar een koolstofarme economie. Die investeringen moet immers worden terugverdiend en dat kan alleen als het fossiele energiesysteem blijft bestaan (*“lock in-effect”*). Bovendien is CCS erg duur. Technische studies schatten de kosten per vermeden ton CO₂-uitstoot momenteel op 40 euro voor kolencentrales en 80 euro voor gascentrales. Zeker CCS voor fossiele energieproductie dreigt voor een *lock in-effect* te zorgen. Over het algemeen wordt gesteld dat CCS op termijn mogelijk een rol kan spelen in industriële processen die zeer moeilijk koolstofneutraal te maken zijn.

¹⁵ Hierbij zijn ook ethische en economische aannames belangrijk, zoals hoe we impacts over verschillende generaties en rijke/arme landen afwegen en aggregeren.

¹⁶ Milieurapport Vlaanderen, Themabeschrijving klimaat, november 2012.

http://www.milieurapport.be/Upload/main/themabeschrijvingen/Themabeschrijving_klimaatverandering_30-11-2012_TW_gecomp.pdf

- **De winning van schaliegas door “fracking”.** “Fracking” is een methode om schaliegas uit de diepe ondergrond vrij te maken. Door water, zand en chemicaliën onder hoge druk in een boorput te pompen, maakt men kleine scheurtjes in het brongesteente waar het gas in opgesloten zit. Dit zorgt ervoor dat de afvoer van gas of olie naar de boorput mogelijk is. Bij de verbranding van (schalie)gas komt er minder CO₂ vrij dan bij de verbranding van steenkool en aardolie. Schaliegas wordt daarom soms als een klimaatoplossing voorgesteld. Maar het blijft een fossiele brandstof die bijdraagt aan de klimaatopwarming. Bovendien kan schaliegas volgens studies, door de talloze methaanlekken, zelfs klimaatschadelijker zijn dan steenkool¹⁷. Ten slotte heeft de winning van schaliegas een belangrijke milieu-impact, onder meer door de gebruikte chemicaliën.
- Ook de mogelijkheden om **biomassa** (bv. hout) te gebruiken als hernieuwbare energiebron zijn beperkt. Er is maar een beperkte hoeveelheid duurzaam gegenereerde biomassa beschikbaar die geen impact heeft op de biodiversiteit en de voedselvoorziening. En het gebruik ervan als voedsel of als materiaal moet voorrang krijgen op het gebruik voor energieproductie.
- Omdat **kernenergie** bijna geen CO₂ uitstoot, wordt het soms gepromoot in de strijd tegen de klimaatverandering. De technologie houdt echter heel wat risico's in (denk maar aan de kernramp in het Japanse Fukushima) en produceert kernafval waar nog steeds geen oplossing voor gevonden is. Ten slotte is kernenergie zeer duur. De kosten van nieuwe kerncentrales overschrijden steeds ruimschoots de budgetten¹⁸. Bovendien zijn de kosten in het geval van kernramp voor het overgrote deel voor rekening van de overheid en niet voor rekening van de exploitant van de kerncentrale. Een ernstig ongeval zou duizenden miljarden euro's kunnen kosten, los van het onnoemelijke menselijk leed. Maar, in België is Electrabel per kerncentrale slechts verzekerd voor 1,2 miljard euro.

¹⁷ Pétron, G., et al., 2014: A new look at methane and non-methane hydrocarbon emissions from oil and natural gas operations in the Colorado Denver-Julesburg Basin. Journal of Geophysical Research, doi: 10.1002/2013JD021272 en Karion, A., et al. 2013: Methane emissions estimates from airborne measurements over a western United States natural gas field, doi:10.1002/grl.50811. Geophysical Research Letters, 40, 4393–4397.

¹⁸ De kosten van een nieuwe kerncentrale in Finland, Olkiluoto zijn vandaag al opgelopen tot meer dan 8 miljard. Oorspronkelijk dacht men de centrale te kunnen bouwen voor ca. 3 miljard.

3. Wie betaalt de factuur?

Het kostenplaatje van onze energievoorziening is bijzonder complex. En het gaat om erg grote bedragen zoals de cijfers voor de invoer van olie of de investeringen in duurzame productie aantonen. Uiteindelijk moet iemand de factuur betalen. De betalers zijn enerzijds de bedrijven (voor wie energie een kostenfactor is die meestal doorgerekend wordt in de prijs van producten en diensten) en anderzijds de huishoudens.

Een belangrijk deel van de Vlaamse energiemarkt is een 'vrije markt'. Dit is het geval voor de brandstoffenmarkt (stookolie, motorbrandstoffen en steenkool). De prijzen hangen af van evoluties op de internationale markt van ruwe olie, van de verhouding tussen de dollar en de euro, enz. Voor benzine en diesel gelden maximumprijzen die afhangen van de internationale noteringen van petroleumproducten en van de Programma-overeenkomst betreffende de regeling van de maximumprijzen van de aardolieproducten. Het belangrijkste instrument dat de overheid in handen heeft – indien ze wil tussen komen op de markt van de brandstoffen – zijn de BTW en de accijnzen.

De situatie op de elektriciteits- en gasmarkt is veel complexer. Tot 2003 werden de prijzen en investeringen bepaald door het Controlem Comité Elektriciteit en Gas waarin de producenten en de sociale partners vertegenwoordigd waren. Tot dan hadden we onderhandelde prijzen die rekening hielden met vele factoren zoals brandstofkosten, investeringen, lonen, maar ook bv. de dividenden voor de gemeenten die aandeelhouder waren in de energiebedrijven. Grootschalige investeringsprojecten (bv. de kerncentrales) konden gefinancierd worden omdat er afspraken gemaakt werden over de terugbetaling. Sinds de vrijmaking van de markt bepaalt het spel van vraag en aanbod de prijzen en de investeringen. De marktwerking moet er in principe voor zorgen dat de nodige investeringen gedaan worden. De overheid bepaalt echter het regelgevend kader en kan via wetgeving (bv. inzake markttoegang, sociaal en ecologisch energiebeleid) bijsturen door middel van vergunningen, toelatingen, heffingen, subsidies, enz.

Een fundamentele vraag is of de keuze voor meer vrije markt wel zo succesvol is. Sommige economische actoren zijn blij met de lagere stroomprijzen die ze betalen, en vinden de vrijmaking daarom succesvol. Daar staat evenwel tegenover dat de huidige aanpak blijkbaar zoveel onzekerheid verwekt dat er onvoldoende investeringen gebeuren om de bevoorrading zeker te stellen.

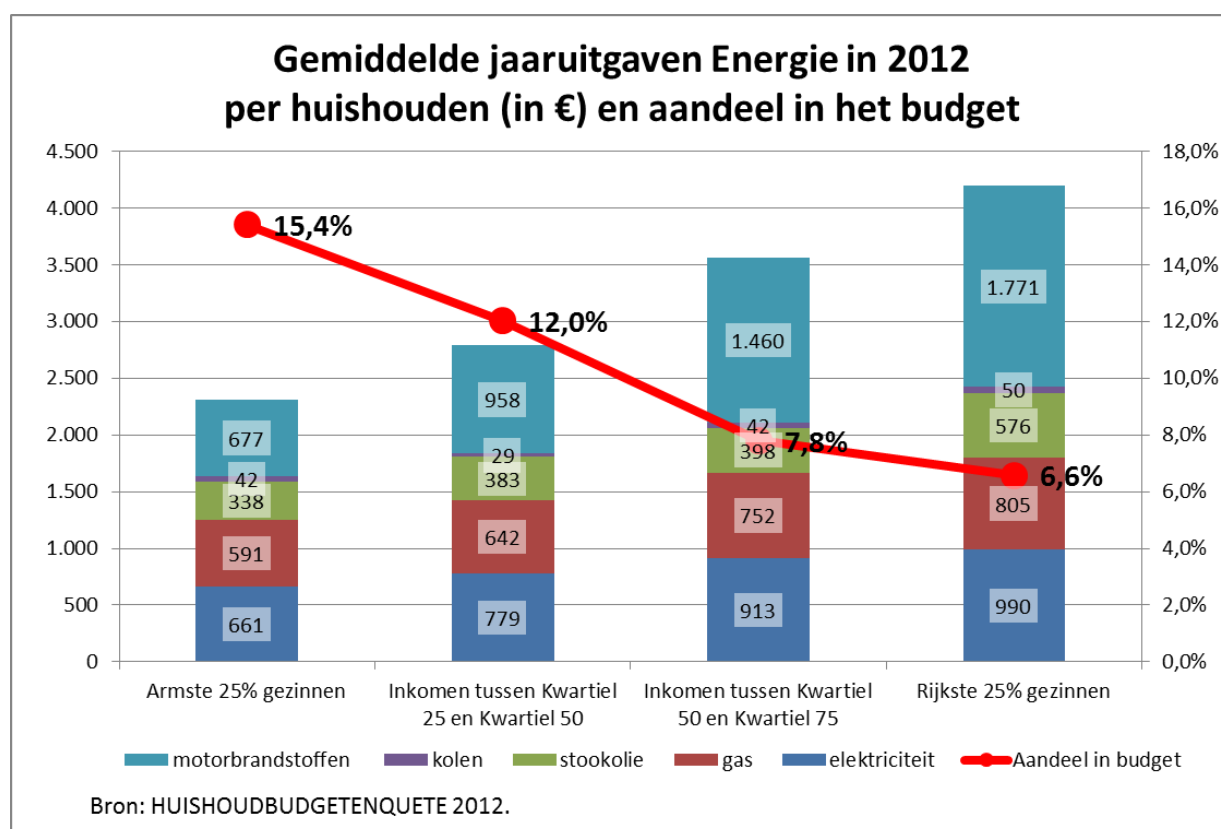
De beheerders van de transport- en distributienetten opereren niet in een vrije markt. Omdat er maar één net is, hebben ze een monopoliepositie. Daarom worden de kosten die ze aanrekenen aan hun klanten gecontroleerd door de energieregulators (de VREG in Vlaanderen voor het distributienet, de CREG op federaal niveau voor het transportnet).

3.1. De energiefactuur van de gezinnen

a. Arm en rijk

Figuur 6 geeft een overzicht van de energiefactuur van de gezinnen, arm en rijk. Voor de meeste gezinnen vormen motorbrandstoffen, elektriciteit, aardgas en stookolie de grootste uitgavencategorieën. Het energieverbruik neemt toe evenwel met het inkomen. De rijkste 25% van de bevolking geeft 82% meer uit aan energie dan het armste kwart van de bevolking. Toch wegen uitgaven voor energie veel zwaarder door in het gezinsbudget bij armere bevolkingsgroepen. Bij de armste kwart van de bevolking gaat meer dan 15% van het inkomen naar energie, bij het rijkste kwart is dit nog geen 7%.¹⁹ Mensen met een laag inkomen zijn dan ook bijzonder kwetsbaar voor stijgende energieprijzen, zoals de – jaar na jaar stijgende – cijfers inzake energiearmoede aangeven.

Figuur 6

¹⁹ Gegevens Huishoudensbudgetonderzoek 2012, http://statbel.fgov.be/nl/modules/publications/statistiques/arbeidsmarkt_levensomstandigheden/huishoudbudgetonderzoek_2012.jsp en FOD Economie, persconferentie 'Energieprijs en energiearmoede', 13/3/2014.

b. Samenstelling

Over de factuur voor stookolie en motorbrandstoffen bestaat relatief weinig discussie omdat die samengesteld is uit de prijs voor de brandstof vermeerderd met belastingen (accijns, BTW en een energiebijdrage).

De factuur voor elektriciteit en gas is veel complexer en bestaat uit de volgende bestanddelen:

- De **energiekost** wordt bepaald door de energieleveranciers. Hij omvat de pure energiekosten en de winstmarge van de leverancier maar ook de kosten die leveranciers maken voor hun verplichtingen inzake “groene stroom”²⁰. De energiekost is niet gereguleerd, de markt bepaalt de prijs. Het spreekt voor zich dat grote bedrijven een betere prijs kunnen onderhandelen bij hun leverancier dan huishoudens (zie verder).²¹
- De **toeslagen en heffingen** worden bepaald door de federale overheid en bestaan uit:
 - de energiebijdrage (die bestemd is voor de Sociale Zekerheid);²²
 - de federale bijdrage;²³
 - de toeslag ‘beschermde klanten’ voor aardgas.
- De **Btw** bedraagt 21%, maar werd sinds kort voor elektriciteit (tijdelijk) verlaagd naar 6%.
- De **netkosten** behelzen niet enkel de kosten voor het onderhoud, de uitbreiding en vernieuwing van het netwerk (distributie en transport), maar omvatten ook de openbare dienstverplichtingen (waarin sociale en ecologische kosten zoals de financiering van de groenestroomcertificaten voor zonnepanelen) worden verrekend.

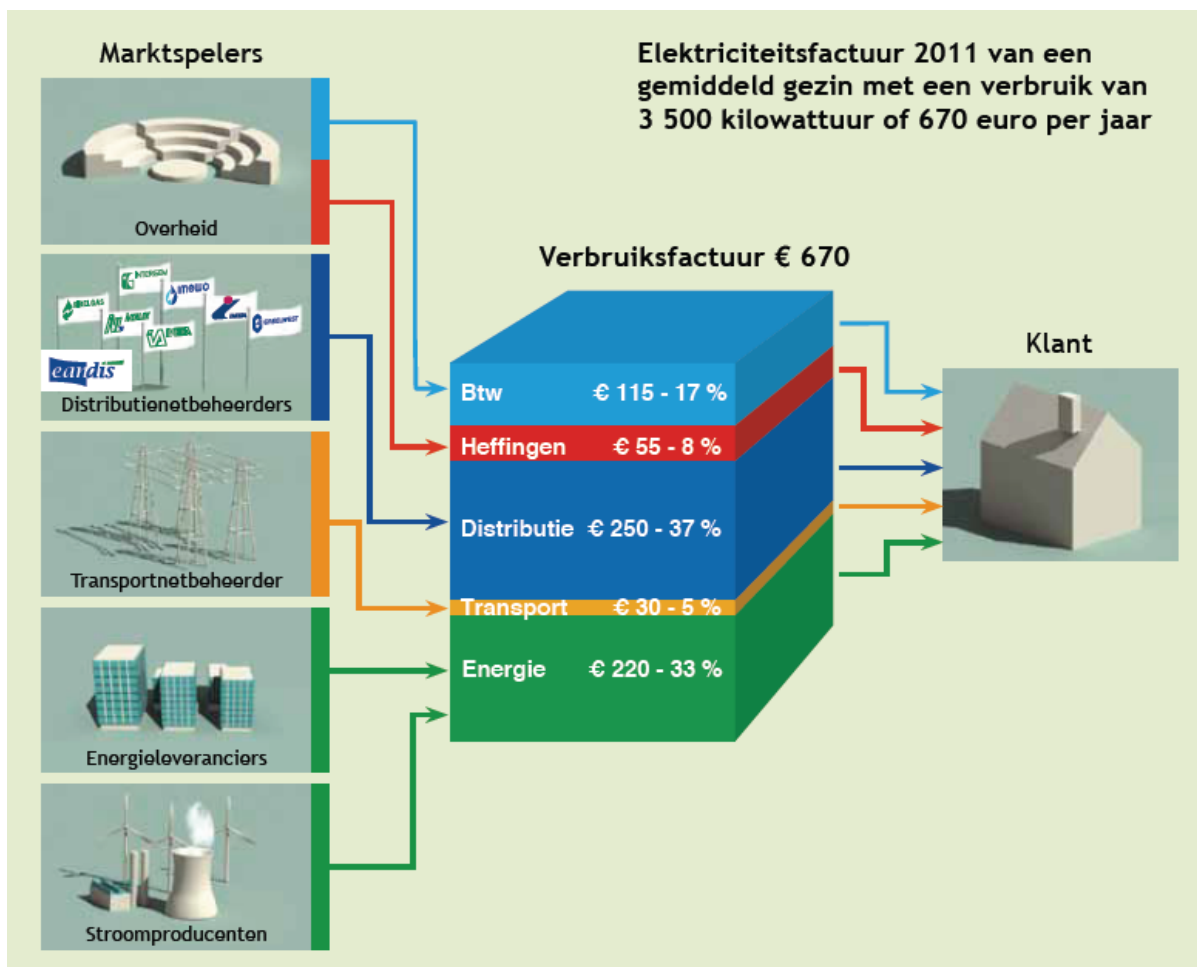
De energiefactuur wordt beïnvloed door het Vlaamse systeem van gratis elektriciteit. Dit systeem houdt in dat elk gezin 100 kWh gratis krijgt, vermeerderd met 100 kWh per gezinslid. De kost van het systeem wordt terugverdiend door het resterende verbruik van alle klanten op het distributienet (huishoudens en KMOs) in Vlaanderen duurder te maken. De nieuwe Vlaamse regering heeft aangegeven dat ze het systeem wil afschaffen.

²⁰ De leveranciers zijn verplicht om er voor te zorgen dat een (stijgend) aandeel van de elektriciteit die ze verkopen opgewekt wordt via hernieuwbare bronnen. Om dit aan te tonen moeten ze groenestroomcertificaten voorleggen. De kost van die certificaten (die ze kunnen bekomen door zelf groene stroom te produceren of te kopen op de markt) rekenen ze door in de energieprij. De kost van de groenestroomcertificaten voor zonnepanelen wordt niet via de leveranciers maar via de distributienetvergoeding betaald (de vergoeding voor zonnepanelen bij huishoudens werd ondertussen afgeschaft).

²¹ Om hun commerciële belangen te beschermen geven de leveranciers van stroom en gas geen gegevens over de prijzen die grote bedrijven betalen. Ze zijn dit wettelijk ook niet verplicht.

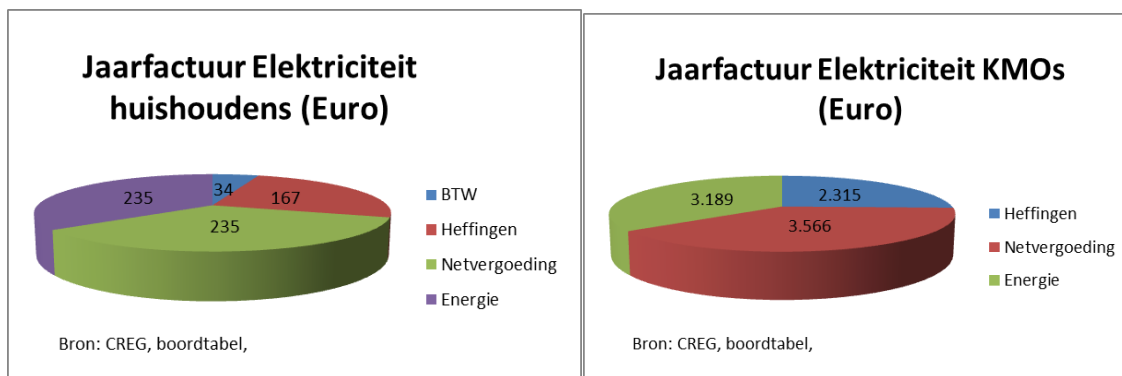
²² Deze bijdrage wordt aangerekend conform de programmawet van 27 december 2004 en wordt geheven op energieproducten waaronder ook aardgas en elektriciteit. De opbrengst van de energiebijdrage is bestemd voor het Fonds voor het financieel evenwicht in de sociale zekerheid.

²³ Met de opbrengst van deze heffing worden een aantal overheidsuitgaven betaald die verband houden met elektriciteit: (1) de werkingskosten van de federale regulator van de gas- en elektriciteitsmarkt (CREG); (2) de kosten voor de ontmanteling van kerncentrales; (3) het federaal beleid voor de vermindering van de emissies van broeikasgassen (deze bijdrage werd stopgezet); (4) de energiewerking van de OCMW's; en (5) de kosten die de elektriciteitsleveranciers maken voor het systeem van de sociale maximumprijs voor ‘beschermde klanten’. Bepaalde klanten met een laag inkomen of in een kwetsbare situatie betalen een lager tarief.

Opgelet: deze figuur geeft een factuur weer met 21% BTW (situatie 2011).

Figuur 7

residentiële klant 3500 kWh/jaar

professionele klant 50.000 kWh/jaar

Voor een gemiddeld gezin vormen de netkosten, heffingen en de BTW het grootste deel van de energiefactuur (65%), de prijs van de stroom maar een derde. Voor een gemiddelde KMO is het plaatje gelijkaardig, maar dan zonder BTW.

c. De impact van de overheid

Ondanks de vrijmaking van de markt heeft de overheid dus een sterke impact op de hoogte van de energiefactuur en op de verdeling van de kosten. Ze kan bijvoorbeeld beslissen om bepaalde gebruikers vrij te stellen of kortingen te geven op bepaalde heffingen of openbare dienstverplichtingen. Over de keuze van de investeringen heeft de overheid veel minder te zeggen. Ze kan hierbij quasi enkel een beroep doen op stimulerende maatregelen (subsidies/heffingen). Directe interventie is veel moeilijker, ook al gebeurt het nog steeds. Het moratorium op de kernenergie is hier een voorbeeld van.

3.2. De kwestie van de zonnepanelen

Om de ontwikkeling van zonne-energie te stimuleren geeft de overheid (net zoals voor andere hernieuwbare elektriciteitsproductie) groenestroomcertificaten voor de elektriciteit die wordt opgewekt met zonnepanelen.²⁴ Die certificaten zijn geld waard. Eigenaars verdienen hun investering terug door de verkoop van de certificaten en door de besparing op de stroomfactuur.

De ondersteuning was bijzonder effectief. Vooral in de periode 2009-2012 werden veel zonnepanelen geïnstalleerd. Maar er was ook een negatieve kant aan het verhaal. De kosten voor het steunmechanisme liepen hoog op. Zonnepanelen daalden snel in prijs, en de steun die de overheid gaf, daalde een stuk trager. De overheid verplicht de distributienetbeheerders (DNB's) om een groot deel van de kosten op zich te nemen voor de steun. De DNB's rekenen de kosten op hun beurt door aan de elektriciteitsverbruikers via het distributienettarief. Bovendien betalen eigenaars van zonnepanelen geen distributiekosten voor de stroom die ze zelf opwekken. De stijgende kost van de certificaten (en voor de netontwikkeling) wordt bijgevolg betaald door de stroomverbruikers die geen zonnepanelen hebben. Veel mensen ervaren deze regeling als onrechtvaardig omdat vooral meer gegoede huishoudens in zonnepanelen kunnen investeren.

3.3. Het verschil tussen huishoudens en bedrijven

Het is moeilijk om de elektriciteitsfactuur van huishoudens, KMOs en grote bedrijven te vergelijken. Hoewel het gaat over hetzelfde product (elektrische stroom), is het vanuit economisch oogpunt te begrijpen dat een gemiddeld gezin met een verbruik van 3.500 kWh per jaar een hogere kWh-prijs betaalt dan een groot bedrijf dat 100 miljoen kWh per jaar verbruikt. Een huishouden en een KMO betalen gemiddeld 188 euro/kWh terwijl grote bedrijven 45 euro/kWh (+transporttarief) betalen.²⁵ Welke factoren bepalen het verschil in factuur?

De eerste component in de factuur is de **energiekost**. Het is zeer moeilijk om informatie te vinden over de energiekost die de meeste grote bedrijven betalen. Dat lukt nog, voor zover het gaat om bedrijven die hun elektriciteit kopen op de elektriciteitsbeurs Belpex (ongeveer 20% van het totale elektriciteitsverbruik). Belpex maakt die prijs elke dag bekend op zijn website.²⁶

Het probleem zit bij het overblijvende deel van het verbruik. Dat wordt door bedrijven rechtstreeks

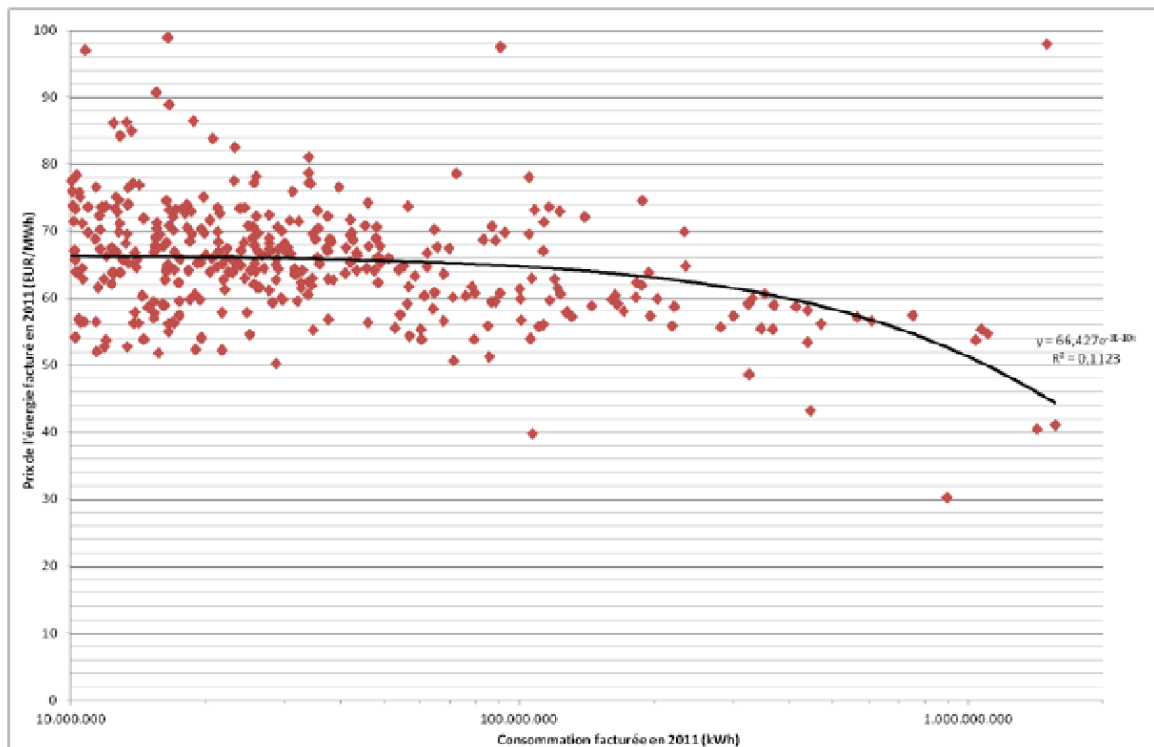
²⁴ Althans voor panelen die gezet zijn voor tot 2013. Meer info op www.vreg.be/systeem-groenestroomcertificaten-0

²⁵ www.creg.info/Tarifs/boordtabel.pdf en www.belpex.be/market-results/the-market-today/dashboard

²⁶ <http://www.belpex.be/market-results/the-market-today/dashboard/>

aangekocht bij leveranciers. Noch de bedrijven, noch de leveranciers geven informatie over de afgesloten leveringscontracten. De enige informatie die hierover bekend is, is een grafiek die de CREG vrijgaf aan zijn Algemene Raad (zie figuur 11).²⁷ Daaruit blijkt dat, hoe meer bedrijven verbruiken, hoe lager de prijs is die ze betalen. Maar er blijken toch grote verschillen te bestaan tussen de prijs die bedrijven met een vergelijkbaar elektriciteitsverbruik betalen. **Dit gebrek aan informatie maakt het bijzonder moeilijk om een correcte discussie te voeren over de billijkheid van de elektriciteitsfactuur voor grote bedrijven.**

Figuur 8. Opdeling naar volume en prijs van elektriciteits-contracten grote bedrijven

Over de andere componenten van de elektriciteitsfactuur die verschillen tussen huishoudens en bedrijven is meer informatie beschikbaar. Het betreft:

- o **de netkosten.** De grootste bedrijven zijn rechtstreeks aangesloten op het hoogspanningsnetwerk van ELIA (het transportnet). Omdat ze geen gebruik maken van het distributienet, betalen ze enkel het transportnettarief. De bedrijven die op het distributienet zitten, betalen net zoals de huishoudens een vergoeding voor transport en voor distributie. Voor het distributienet betalen ze echter slechts een deel van de kost (nl. de kost voor het middenspanningsnet), niet voor het laatste stuk van het net dat de stroom bij de gezinnen thuis brengt (het laagspanningsnet). Dit wordt het 'cascade-principe' genoemd. Er is echter geen duidelijkheid over de manier waarop het principe wordt toegepast, of met andere woorden, over welke kosten aan welke klantengroep worden toegewezen. De twee distributienetbeheerders EANDIS en INFRAX passen het principe trouwens verschillend toe.

²⁷ De CREG toonde deze grafiek tijdens een vergadering van een werkgroep van de Algemene Raad in mei 2013. De grafiek geeft een indicatie van de prijzen in de contracten voor het jaar 2011.

Wat de federaal bepaalde transporttarieven en de federale bijdrage betreft, genieten de grote elektriciteitsconsumenten van een *systeem van degressiviteit*. Hoe hoger de verbruiksschijf, hoe lager de verschuldigde vergoeding. Bovendien betalen ze boven een bepaald verbruik een maximumbedrag (*systeem van plafonnering of maximumvergoeding*). Dit federale systeem is vergelijkbaar met het Vlaamse systeem van degressiviteit en plafonnering voor de kosten van de groenestroom- en WKK-certificaten (zie verder).

- o **Groenestroomcertificaten en WKK-certificaten.** Om de productie van groene stroom en stroom afkomstig van warmte-kracht-koppeling (WKK)²⁸ te stimuleren moeten de leveranciers voor een bepaald percentage van de stroom die ze verkopen certificaten voorleggen. Die certificaten bewijzen dat de geproduceerde elektriciteit groene stroom is, of stroom geproduceerd in WKK-installaties. De certificaten zijn verhandelbaar. Dat wil zeggen dat leveranciers die ook van andere producenten kunnen kopen om aan de hen opgelegde wettelijke vereisten inzake het minimale percentage groene stroomproductie te voldoen. Daardoor bestaat er dus ook een marktprijs voor. Voor de huishoudens rekenen de leveranciers (in het beste geval) de marktprijs van de groenestroomcertificaten door.²⁹ Het vermoeden bestaat dat grote consumenten voordeliger tarieven krijgen. Het is echter zeer moeilijk om dit te controleren.

Ondertussen heeft de ook Vlaamse overheid voor grote energie-intensieve bedrijven een systeem van degressiviteit en plafonnering ingevoerd voor wat betreft de verplichting om bij te dragen aan de kost van de certificaten.³⁰

²⁸ Dit zijn installaties die tegelijkertijd stoom (warm water) en elektriciteit produceren en daardoor zuiniger omgaan met primaire energie.

²⁹ Het advies van de SERV over hernieuwbare energie van 2011 stelt dat “de werkelijk doorerekende kosten komen niet noodzakelijk overeen met de gevraagde groenestroombijdrage. (...) De werkelijke doorrekening kan niet gereguleerd worden, omdat leveranciers in een vrijgemaakte elektriciteitsmarkt vrij hun elektriciteitsprijs kunnen bepalen en dus zelf kunnen beslissen hoeveel ze doorrekenen, aan wie en op welke wijze. In de praktijk wordt door meerdere leveranciers onder de post ‘groenestroombijdrage’ de boeteprijs aangerekend.”

³⁰ Voor een eerste schijf van afname van elektriciteit tussen 1 000 MWh en 20 000 MWh elektriciteit, is 40 % van deze afnameschijf vrijgesteld van certificaatplicht. Het vrijstellingspercentage verhoogt, per hogere afnameschijf. Verbruik boven 5 GWh is volledig vrijgesteld. (zie artikel 7.1.10 van het energiedecreet - <http://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1018092.html>).

Impact stijgende kosten groenestroomcertificaten³¹

Bij de overdracht van de bevoegdheid voor het vaststellen van de distributienettarieven van het federale niveau naar de gewesten werden deze tarieven tot einde 2014 'bevroren'. Hierdoor kunnen een aantal kosten (waaronder die voor de groenestroomcertificaten) niet doorgerekend worden in de tarieven. De SERV heeft hiervan de impact berekend: *"Als die nog niet doorgerekende kosten tussen 2016 en 2019 zullen worden doorgerekend, zal de impact op de energiefactuur of de begroting met 450 mio € per jaar toenemen. Om de nog niet doorgerekende Vlaamse certificatenkosten tussen 2016 en 2019 te financieren (450 mio €/jaar) evenals de stijgende kosten van de Vlaamse én federale certificaten systemen, zal bij ongewijzigd beleid ofwel de huishoudelijke elektriciteitsfactuur met 30% stijgen en die van een KMO op middenspanning met 20%; ofwel zullen hiervoor tussen 2016 en 2019 1,1 tot 1,4 miljard per jaar extra algemene middelen moeten worden vrijgemaakt om een factuurstijging te vermijden.*

Zo wordt volgens een ruwe schatting ongeveer de helft van de certificatenkosten doorgerekend aan huishoudens, een kwart aan de dienstensector, de handel en administratie en een kwart aan de industrie en verschilt de last per verbruikte eenheid elektriciteit sterk tussen doelgroepen (volgens een ruwe schatting gemiddeld 36€/MWh voor huishoudens, 17€/MWh voor de tertiaire sector en 8€/MWh voor de industrie).

- o **100 kWh gratis.** Per huishouden en per gezinslid ontvangen huishoudens 100 kWh gratis. De kost hiervan wordt verrekend in het resterende verbruik. Het is een vorm van progressief tarief (de eerste kWh zijn goedkoper dan de resterende). Enkel huishoudens kunnen hiervan genieten. Professionele aansluitingen (bedrijven) kunnen hier niet van genieten maar betalen wel het hoger tarief. De nieuwe Vlaamse regering heeft aangekondigd dat ze deze maatregel zal opheffen.
- o **Kortingen in het kader van de energiebeleidsvereenkomst (EBO).** Energie-intensieve bedrijven die het benchmarkconvenant of auditconvenant ondertekenen (die binnenkort vervangen wordt door de EBO) engageren zich om energiebesparende maatregelen te nemen. In ruil krijgen ze aanzienlijke voordelen. Ze hoeven geen (of minder) accijnzen (belastingen)³² te betalen op petroleumproducten. Verder beloofde de Vlaamse overheid om hen geen bijkomende heffingen of verplichtingen op te leggen. Tot voor kort kregen ze ook gratis emissierechten in het kader van het Europees Emissiehandelssysteem voor de uitstoot broeikasgassen (EU ETS).
- o **Compensatie indirecte emissies.** Binnen het Europese emissiehandelssysteem (EU ETS) geven emissierechten aan de deelnemende bedrijven het recht om bepaalde hoeveelheden broeikasgassen uit te stoten. In de derde handelsperiode van EU ETS (2013-2020) moeten de elektriciteitsproducenten deze emissierechten volledig aankopen. Ze rekenen de kost daarvan door aan hun afnemers, wat de elektriciteit duurder maakt. Bedrijven die veel elektriciteit afnemen kunnen daardoor een concurrentieel nadeel hebben ten opzichte van bedrijven in regio's met een minder ambitieus klimaatbeleid (nl. wanneer ze concurreren op dezelfde markten). De EU laat toe om de bedrijven deels te compenseren voor deze indirecte

³¹ SERV, Advies Nieuwe riemen voor het energiebeleid 2014-2019.

³² Accijnzen zijn belastingen die worden geheven op de verkoop van bepaalde goederen zoals brandstoffen, alcohol en tabak. De belasting wordt geheven over de hoeveelheid van het product, en niet over de waarde daarvan. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de btw.

emissiekosten: vijftien bedrijfstakken komen hiervoor in aanmerking. Dat zijn onder andere producenten uit de aluminium-, staal-, kunstmest-, papier- en chemische sector. De Vlaamse regering besliste om 60 miljoen euro “energiesteun” uit te keren aan 200 bedrijven.³³ Die steun ligt minstens vier keer hoger dan het concurrentienadeel dat de bedrijven ondervinden.

Overdreven steun ter compensatie van de indirecte broeikasgasemissies

- De 200 bedrijven die onder het compensatiemechanisme vallen, hebben samen een elektriciteitsverbruik van ongeveer 14 miljoen megawattuur (MWh).
- 60 miljoen euro steun komt dus overeen met een steunbedrag van meer dan 4 euro per verbruikte MWh.
- De prijs voor de emissie van een ton CO₂ in de Europese emissiehandelssysteem schommelde in heel 2013 rond 4 à 5 euro.
- Bij de productie van 1 MWh elektriciteit komt in België gemiddeld een kwart ton CO₂ vrij.
- Aan dat kwart ton hangt dus een prijs van 1 euro, vier keer minder dan de uitgekeerde vergoeding van 4 euro per MWh.

Besluit: als de elektriciteitsproducenten de aankoop van emissierechten volledig doorrekenen - wat niet zeker is - krijgen de grootverbruikers de kosten vier keer terugbetaald.

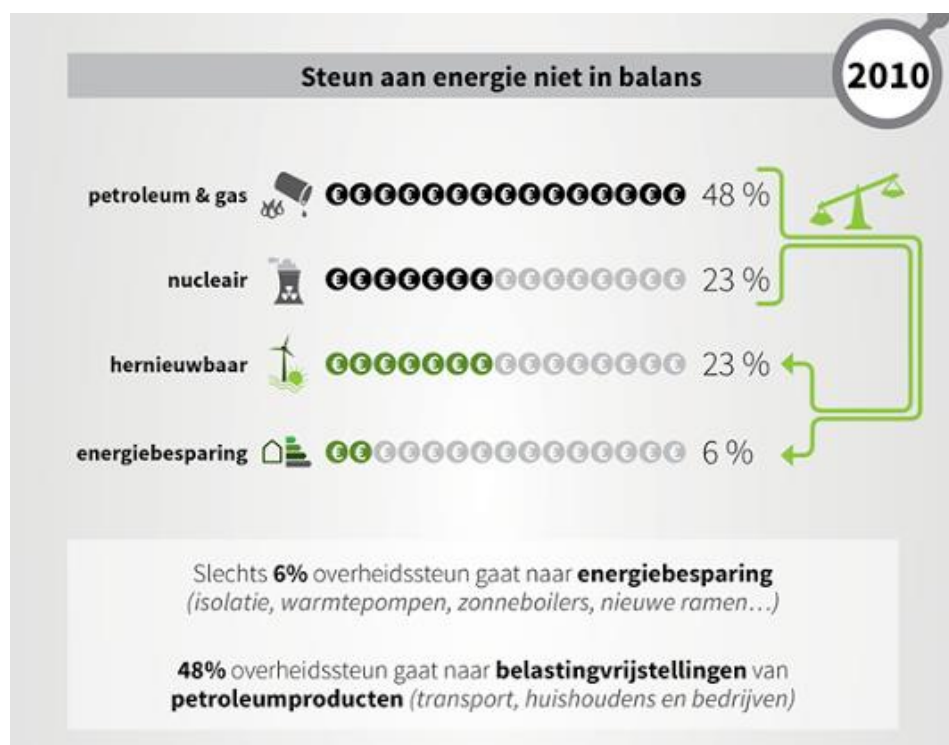
3.4. Leeuwendeel Belgische energiesubsidies gaat naar fossiele brandstoffen en kernenergie

Een studie van 3E in opdracht van WWF en Eneco³⁴ vergeleek de overheidssteun aan kernenergie en steenkool met de steun aan energiebesparing en aan hernieuwbare energie. De studie bekeek zowel de evolutie over de jaren heen, als de situatie op dit moment (zie figuur 9). Ook vandaag gaat maar liefst 2/3e van de overheidssteun voor energie naar fossiele brandstoffen (via accijnsvrijstellingen voor o.a. vliegtuigbrandstoffen en industrieel gebruik en het stookoliefonds) en kernenergie (o.a. voor nucleair onderzoek en kernafval). Energie-efficiëntie krijgt amper 6% van de subsidies.

³³ De Tijd, 22 april '14.

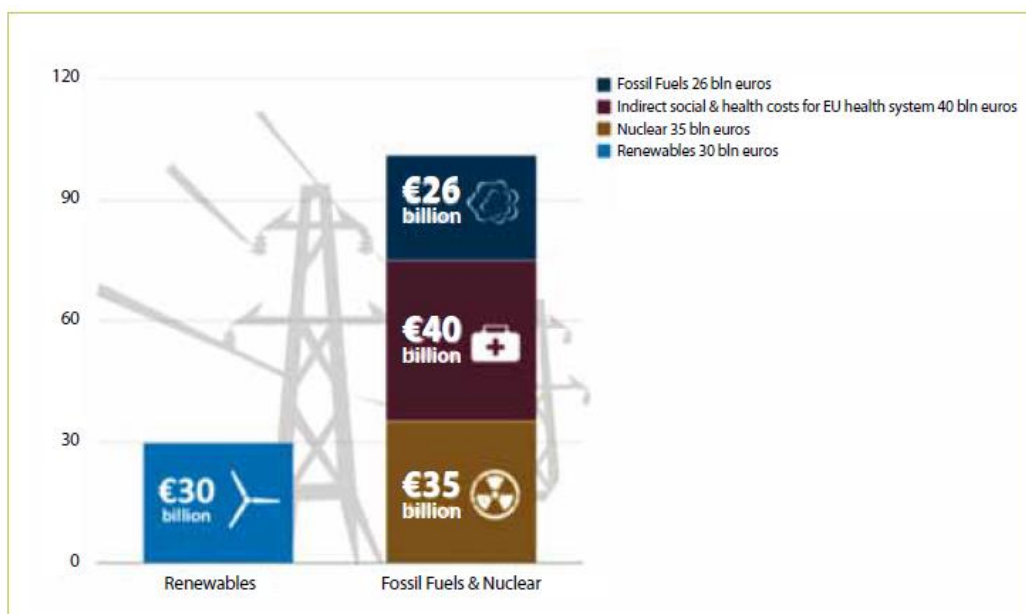
³⁴ http://www.wwf.be/nl/wat-doet-wwf/in-nieuws/lobbywerk/conventionele-brandstoffen-nog-steeds-sterk-bevoordeeld-ten-opzichte-hernieuwbare-energie/53_1169

Figuur 9

Deze trend wordt ook bevestigd op Europees niveau. Volgens de Europese Commissie, krijgt elektriciteitsproductie op basis van kernenergie en fossiele brandstoffen in Europa jaarlijks 100 miljard overheidssteun. Subsidies voor hernieuwbare energie bedragen slechts 30 miljard euro per jaar.

Figuur 10

bron: CAN-E, 2013.

3.5. Eigendomsstructuur productiemiddelen

De kracht van de wind en de zon (en op termijn ook van de aardewarmte ofte geothermie) zijn ‘publieke goederen’. Het zijn geen private goederen; ze zijn in principe van ons allemaal. De installaties om die kracht om te zetten in elektriciteit zijn wel dikwijls privaat, maar dat hoeft niet. We kunnen ook kiezen voor publieke en/of collectieve eigendom van die installaties. Dat is een maatschappelijke keuze die we nu kunnen maken tijdens de overgang naar hernieuwbare energie.

Die keuze is des te belangrijker omdat we vaststellen dat inkomens- en de vermogensongelijkheid toenemen in bijna alle landen. Daar zijn vele oorzaken voor, maar een ervan is volgens de Franse econoom Thomas Piketty dat het rendement van kapitaal meestal hoger ligt dan de economische groei, de groei van de inkomens dus. En omdat kapitaal ongelijk verdeeld zit over de burgers, zorgt dit mechanisme ervoor dat inkomen en vermogen in de toekomst in een samenleving met lage groei (en dat wordt wellicht ook het geval in de toekomst), almaar ongelijker verdeeld wordt.

Daarom kan het een vooruitziende en verstandige keuze zijn om ervoor te zorgen dat het kapitaal van de energiebronnen van de toekomst zo breed mogelijk gespreid worden over de bevolking. Zodat ook de baten ervan aan zoveel mogelijk mensen ten goede komen, en dat onze energievoorziening eigenlijk een kracht wordt die tegen de tendens naar meer ongelijkheid ingaat.

Vanuit het oogpunt van sociale rechtvaardigheid moeten we er daarom over waken dat de productie van energie uit deze bronnen aan iedereen ten goede komt. In een wereld waar fossiele energie schaarser wordt, leveren deze energiebronnen inkomsten op voor de eigenaars van installaties voor hernieuwbare energie (windmolens, zonnepanelen). Het is zaak die inkomsten over zoveel mogelijk mensen te spreiden. Dat kan door de overheid een rol te laten spelen in de energievoorziening van de toekomst en/of door burgers veel meer te laten participeren in de energievoorziening.

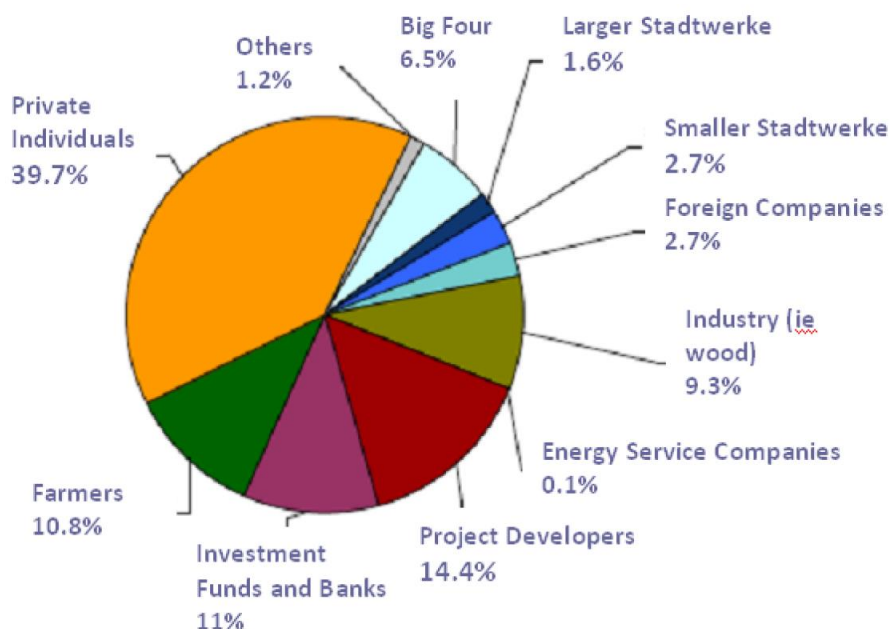
Bovendien gaat het om kleinere installaties die met relatief beperkte budgetten op veel plaatsen gebouwd kunnen worden (= *decentrale of lokale productie*). Burgers en gebruikers hebben er daarom alle belang bij om deze lokale energieproductie zoveel mogelijk in eigen handen te houden. Ook de overheden hebben er alle belang bij om de decentrale hernieuwbare energie zoveel mogelijk te verankeren bij de gebruikers, zodat de meerwaarde van de productie de samenleving ten goede komt.³⁵

Landen als Duitsland en Denemarken zijn daarvan een goed voorbeeld. In Duitsland is het eigendom van installaties voor hernieuwbare energie ruim verspreid over verschillende maatschappelijke groepen (zie figuur 14). Privépersonen en coöperatieven bezitten 40% van de installaties, terwijl de vier grote traditionele energiegroepen (EON, RWE, EnBW en Vattenfal) slechts 7% bezitten van de

³⁵ Dit geldt vooral voor windenergie, een energiebron die zich uitstrekt over een groter gebied, maar uiteindelijk geëxploiteerd wordt op een klein terrein. Het voordeel van deze exploitatie zou een zo groot mogelijke groep mensen ten goede moeten komen. De exploitatie van windenergie zou dus niet zomaar geprivatiseerd mogen worden, maar ook toegewezen moeten worden op basis van sociaaleconomische criteria.

productiecapaciteit voor hernieuwbare energie.³⁶ De Duitse *Energiewende* lost zo niet alleen milieu- en bevoorradingsproblemen op, maar maakt ook een groot verschil op het vlak van eigendomsstructuur van de elektriciteitsproductie. De fossiele elektriciteitsproductie is immers voor 80% in handen van de ‘grote vier’.

Figuur 11. Eigendomsstructuur hernieuwbare energie in Duitsland in 2010

De deelname van brede lagen van de bevolking aan de energieproductie via energiecoöperaties versnelt de ontwikkeling van hernieuwbare energie. De energiecoöperaties moeten dan wel aan een aantal principes voldoen die binnen de Internationale Coöperatieve Alliantie (ICA) werden vastgelegd. Ze moeten vooreerst zelf eigenaar zijn van de installaties (en niet - zoals het geval was bij Groenkracht - alleen een lening verstrekken aan de eigenaars). De aandeelhouders van de coöperatie zijn dan zowel eigenaar als gebruiker van de diensten waarin geïnvesteerd wordt. Ook moeten de aandeelhouders van de coöperatie beslissingen nemen volgens het principe “één persoon, één stem”. Verder staan ICA-coöperaties open voor iedereen, staan ze op hun autonomie en blijven ze onafhankelijk. Ze concurreren niet tegen elkaar op maar werken samen, beschouwen informatieverstrekking als één van hun kerntaken en hebben in hun missie en statuten de aandacht voor de gemeenschap ingebouwd.

Dergelijke hernieuwbare energiecoöperaties helpen burgers om enigszins vat te krijgen op de energieproductie en met hun eigen middelen iets te doen aan hun impact op het klimaat. Bovendien helpt het om de baten van hernieuwbare energie over meer mensen te spreiden.

³⁶ David Buchan, *The Energiewende: Germany's Gamble*, Oxford Institute for Energy Studies, juni 2012.

Tien aanbevelingen voor een rechtvaardige financiering van de energietransitie

1. Ecologische duurzaamheid, sociale rechtvaardigheid en economische ontwikkeling moeten alle drie samen tot stand worden gebracht in de transitie naar een duurzaam energiesysteem. Het middenveld samen met alle andere maatschappelijke *stakeholders* moeten een energiepact afsluiten dat een antwoord biedt op de uitdagingen van de toekomst. Ons energiesysteem moet op een efficiënte en duurzame manier burgers en bedrijven van de nodige energiediensten voorzien. Verwarming, verlichting, mobiliteit zijn fundamentele basisrechten die voor iedereen toegankelijk moeten zijn. Ook onze bedrijven moeten toegang hebben tot energievoorziening tegen competitieve prijzen om hun activiteiten en de creatie van werkgelegenheid te kunnen realiseren. De energietransitie vraagt om heel veel nieuwe investeringen die de mogelijkheid inhouden om de meervoudige doelstellingen van duurzame ontwikkeling – lees: sociaal, ecologisch en economisch – te verwezenlijken. Dit kan enkel via een integrale aanpak. Een duurzaam energiesysteem is onmogelijk indien één doelstelling gerealiseerd wordt ten koste van de andere. Een breed maatschappelijk gedragen energiepact moet ons voorbereiden op de uitdagingen van de toekomst.

2. Om de klimaatopwarming tot 2°C te beperken moet de energiesector tegen 2050 volledig koolstofvrij zijn. De elektriciteitsproductie moet daartoe al een stuk vroeger koolstofvrij zijn. De plannen en scenario's voor een koolstofarme economie liggen op tafel en moeten uitgevoerd worden. De noodzakelijke technologieën zijn beschikbaar, innovatiepaden werden uitgewerkt, scenario's voor een koolstofarme economie met 100% hernieuwbare energie en energiebesparing liggen op tafel. De maatschappelijke kosten van deze transitie bedragen op termijn bovendien niet meer dan die van een scenario waar wordt vastgehouden aan fossiele energie en kernenergie, integendeel. We vragen de beleidsmakers om in samenwerking met het middenveld, niet te zwichten voor de lobbydruk van de gevestigde belangen en voor het algemeen belang te kiezen.

3. Een Europese en internationale aanpak is noodzakelijk om de deregulering ten koste van het klimaat en het sociaal beleid te stoppen. Geen opeenstapeling van vrijstellingen en subsidies voor internationaal concurrerende bedrijven maar regelgeving die een gelijk speelveld schept en klimaatbescherming en tewerkstelling garandeert. Het Belgische en Vlaamse beleid inzake elektriciteit en gas dreigt te *'dweilen met de kraan open'* zolang er geen ambitieus en coherent Europees energiebeleid wordt gevoerd. Via verbindingen met de hoogspanningsnetten van de buurlanden (interconnecties) en door een steeds sterkere koppeling van de energiemarkten wordt bv. de productie in ons land beïnvloed door beleidskeuzes in Frankrijk, Nederland, Duitsland,...

De Belgische bevoorradingszekerheid is in gevaar terwijl er in andere landen (bv. Nederland) overcapaciteit is. De Belgische gascentrales sluiten en nieuwe centrales worden niet gebouwd omdat ze niet rendabel zijn. Onze energie-intensieve bedrijven krijgen grote vrijstellingen en (onrechtstreeks) subsidies omdat onze buurlanden dit ook doen. Zo verzanden we in een *'race to the bottom'* waarbij regulering uitgehold wordt om competitief te blijven. Dit geldt niet alleen binnen de EU, maar ook internationaal (bv. het investeringsakkoord dat met de VS wordt genegotieerd en de klimaatonderhandelingen van de Verenigde Naties). Deze neerwaartse spiraal moet stopgezet worden. Europa moet een gelijk speelveld inzake energie- en milieuregulering creëren dat compatibel is met de transitie naar een koolstofarme energievoorziening. De westerse landen moeten in de energietransitie juist een kans zien om hun voorsprong inzake energie-efficiëntie te bewaren en verder uit te bouwen t.o.v. de landen die geen/minder milieumaatregelen nemen. Ook internationaal moet er naar een gelijk speelveld worden gestreefd: het kan niet dat onze bedrijven commercieel afgestraft worden omdat ze zich ecologischer gedragen. Desnoods moeten deze landen zichzelf beschermen door middel van invoerheffingen op producten uit landen die geen of amper een klimaatbeleid voeren. De roep om een globale prijs voor koolstof – op de jongste VN-klimaatop in New York al gedeeld door 73 landen – moet worden versterkt en in praktijk gezet. België en Vlaanderen moeten ter zake binnen Europa een voortrekkersrol vervullen.

4. Energie besparen is dé garantie voor een betaalbare energiefactuur en de meest effectieve maatregel in de strijd tegen energiearmoede. Een sociaal rechtvaardig energiebeleid is gebaseerd op doeltreffende maatregelen tegen energiearmoede, voortdurend getoetst aan mensen die in armoede leven. Energiearmoede in een rijke regio zoals Vlaanderen is onaanvaardbaar. We pleiten voor een op verbruik (kWh) gebaseerd progressief tarief dat sturend is voor het verbruik. De tarieven moeten het verbruik afremmen zonder de armsten te treffen. We betreuren dat de plannen van de nieuwe regering ten koste zullen gaan van de huishoudens en willen dan ook dat het laatste herverdelende element tussen basisconsumptie en hogere consumptie van de stroom, de 100 kWh gratis, niet afgeschaft wordt.

Betaalbare energiezuinige (huur)woningen en beschermende maatregelen om te vermijden dat kwetsbare bevolkingsgroepen in energiearmoede terecht komen zijn noodzakelijk. Preventieve maatregelen zoals inzetten op rationeel energiegebruik en isolatie bij deze doelgroepen zijn prioritair. Eigenaars van huurwoningen moeten daarbij geresponsabiliseerd en ondersteund worden om hun woningen energiezuinig te maken, eventueel in samenwerking met sociale verhuurkantoren. Er moet een sociaal rechtvaardige tariefstructuur komen die niet langer de kleine verbruiker (vaak uit lagere inkomensgroepen) meer doet betalen. We pleiten voor een kWh gebaseerd en progressief tarief (zoals de 100 kWh gratis die eventueel wel kan aangepast worden indien noodzakelijk). Dit betekent een lager tarief voor een basispakket aan levensnoodzakelijke energiebehoeften en een hoger tarief voor het grote verbruik, op voorwaarde dat iedereen kan beschikken over een energiezuinige woning. Dit kan de sociale scheefte trekkingen corrigeren en tegelijk een energiezuinig gedrag belonen.

5. Rechtvaardige tarieven moeten er voor zorgen dat alle actoren een billijke bijdrage leveren aan de energietransitie. Een billijke verdeling van de energiefactuur over alle actoren, meer dan de hoogte van die factuur, is de sleutel tot de energietransitie. Blinde maatregelen zoals de energienorm moeten vermeden worden.

Een energienorm is:

- **Onmogelijk.** Er bestaan geen betrouwbare statistieken om de energiekost tussen de landen te vergelijken, vooral niet voor de grote verbruikers. De energiefacturen van de bedrijven vergelijken met de buurlanden is appels met peren vergelijken. Het regionale en Belgische beleid inzake hernieuwbare energie, rationeel energiegebruik en het sociale energiebeleid worden in belangrijke mate via toeslagen op de energiefactuur betaald. In onze buurlanden gebeurt deze financiering meer vanuit de algemene middelen.
- **Verschuiving zal voor afbouw van het beleid zorgen en is onrechtvaardig.** Een verschuiving van de kosten voor sociale en ecologische energiebeleid naar de algemene middelen zal in de praktijk neerkomen op een afbouw van het sociaal en ecologisch energiebeleid gezien de sterke focus op budgettaire besparingen van onze regeringen. Het houdt ook een verschuiving in van de kost naar de huishoudens en KMO's die relatief meer bijdragen aan de overheidsinkomsten dan de grote bedrijven. Het gaat ten koste van de koopkracht van de gezinnen wat nefast is voor de economie.
- **Staat haaks op het principe van de vervuiler betaalt en ondergraaft noodzakelijke efficiëntieverbeteringen.** De prijs van energie moet de sociale en ecologische externe effecten weerspiegelen. Vrijstellen en/of subsidiëren gaan hier tegen in. Het neemt daarenboven de meest essentiële stimuli weg om energie-efficiënter te gaan produceren.
- **Staat haaks op vrije marktwerking.** Prijsregulering is niet alleen onmogelijk (gezien het gebrek aan informatie) maar ondergraaft ook de goede marktwerking.

Er moet ook een billijke oplossing komen voor de financiering op niveau van de huishoudens. Het is nl. niet langer houdbaar dat gezinnen met een laag verbruik via het distributienet (omdat ze bv. zonnepanelen hebben) maar die wel gebruik maken van het distributienet amper of niet bijdragen aan de financiering van het net. We vinden het daarom rechtvaardig dat ook de bezitters van zonnepanelen een netvergoeding betalen. Die netvergoeding moet zo in elkaar steken dat ze mensen aanzet tot zuinigheid in het energiegebruik én tot het afstemmen van hun energiegebruik op het aanbod (lees: meer verbruiken als er meer zon en wind is). Daarbij moet zowel de positieve bijdrage van PV (op momenten van hoge vraag) als de belasting door PV (bij overaanbod) verrekend worden. De netvergoeding mag een verdere uitrol van zonnepanelen niet in de weg staan.

6. De Vlaamse industrie zal enkel overleven door in te zetten op energie-efficiëntie. Europa heeft steeds hoge energieprijzen gekend en is juist competitief dank zij een hoge graad van energie-efficiëntie. Dit moet dan ook het speerpunt vormen van het industrieel beleid. Onzorgvuldig klimaat- en energiebeleid kan bijdragen tot *carbon leakage* indien onze bedrijven hun productie verplaatsen

naar landen met lagere klimaatnormen. Dit draagt niets bij aan het klimaatbeleid en is nefast voor onze welvaart. Energie-intensieve bedrijven moeten daarom op een weloverwogen manier gedwongen, gestimuleerd en ondersteund worden om koolstofarm te worden. Dit betekent het inzetten van schaarse klimaatbeleidsmiddelen enkel bij reële situaties van *carbon leakage*, stoppen met overcompensatie, het opzetten van geloofwaardige actieplannen om de energie-efficiëntie van onze industrie te verbeteren. Energie-intensieve bedrijven kunnen enkel ondersteund worden indien ze zich 100% inschakelen in de transitie naar een koolstofarme economie. Een ondersteuning van bedrijven gebeurt daarbij bij voorkeur niet door een vrijstelling of drukken van energiekosten maar door gericht ondersteuning voor investeringen in innovatie en energie-efficiëntie. Grensverleggende innovaties – zoals staalproductie door middel van waterstof i.p.v. koolstof (geeft geen CO₂-emissies) – vergen wellicht samenwerking tussen overheden en bedrijven, uiteraard op Europees niveau. Het is het type van investeringen dat zich op termijn ruimschoots terugbetaalt. Energiebesparingen in bedrijven vloeien niet enkel voort uit technologische innovatie. Ook gedragsverandering op alle niveaus waarbij zowel het management als de werkvloer naar elkaar luisteren, levert een grote bijdrage.

7. Schaf de ondersteuning voor fossiele brandstoffen en kernenergie af. De vrijgekomen middelen moeten ingezet worden voor hernieuwbare energie en energiebesparing. Ook de nucleaire rente die de producenten van kerncentrales opstrijken moet volledig afgeroomd worden en gebruikt worden voor de duurzame energietransitie.

Vandaag gaat het leeuwendeel van de ondersteuning voor energie naar kernenergie en fossiele brandstoffen. Maar liefst 2/3e van de overheidssteun voor energie vandaag is toe te schrijven aan fossiele brandstoffen (via accijnsvrijstellingen voor o.a. vliegtuigbrandstoffen en industrieel gebruik en het stookoliefonds) en kernenergie (o.a. voor nucleair onderzoek en kernafval). Slechts 6% van de energiesubsidies gaat naar energie-efficiëntie. Deze ondersteuning moet stopgezet worden. Steun aan niet-duurzame energievormen moeten geheroriënteerd worden naar hernieuwbare energie en energiebesparing.

8. Actieve participatie van burgers in hun eigen energievoorziening zal leiden tot een meer democratisch energiebeleid, bijdragen tot een groter draagvlak voor duurzame energie en zorgen voor een meer rechtvaardige financiering. In het bijzonder voor huishoudelijke energievoorziening hebben meer participatieve modellen, zoals coöperatieven, een groot potentieel. Ook de overheid moet een veel sterkere rol krijgen inzake controle, regulering en door investeringen in de energietransitie actief mogelijk te maken. Door de baten van de energiebronnen van de toekomst over zoveel mogelijk mensen te spreiden – via coöperaties of democratisch aangestuurde overheidsbedrijven – kunnen we ook iets tegen doen de toenemende inkomensongelijkheid. Oligopolistische groepen controleren de olie-, elektriciteit- en

gasmarkt op Europees en internationaal niveau. Door hun enorme schaal hebben ze een grote invloed op de beleidsmakers wat aanleiding geeft tot een democratisch deficit en nefast is voor de transitie naar meer duurzame energievoorziening. Overheden moeten een veel sterkere rol krijgen, niet alleen inzake controle en regulering maar ook door investeringen in de energietransitie actief mogelijk te maken (bv. via overheidsfondsen). De overheid moet energie-coöperaties die hun werking baseren op de ICA- principes van coöperatief ondernemen ondersteunen door ze de nodige ruimte te geven op de energiemarkt (zoals bv. gebeurt in Oost-Vlaanderen met de energielandschappen).

9. Het tewerkstellingspotentieel van de energietransitie moet maximaal uitgebouwd worden. Het huidige energiebeleid is nefast voor de tewerkstelling o.a. omdat de traditionele productie onder druk staat en daarnaast hernieuwbare energie nog onvoldoende stabiele en kwalitatieve jobs levert en er te weinig geïnvesteerd wordt in energie-efficiëntie. Het aantal jobs dat gecreëerd zal worden in de energietransitie is nochtans aanzienlijk indien deze doordacht ondersteund wordt. Investerings in klimaatmaatregelen, energiebesparing, hernieuwbare energie, aangepaste netten, enz. betalen zich op termijn terug en stimuleren de economie. Overheden kunnen hiervoor goedkoop geld lenen en ter beschikking stellen.

De klassieke energieproductie staat onder druk en de hernieuwbare productie levert nog onvoldoende stabiele en kwalitatieve jobs op o.a. omdat het wetgevend kader niet stabiel is. Bovendien wordt onvoldoende geïnvesteerd in energie-efficiëntie. Prioritaire aandacht is nodig voor de ondersteuning en begeleiding van de tewerkstelling in de klassieke sectoren die onder druk staan. Vorming en opleiding van werknemers uit de fossiele sectoren die hun job dreigen te verliezen moet ervoor zorgen dat er voldoende goed opgeleide werknemers zijn in de nieuwe bedrijven. Daarnaast moet een sterke inzet op energie-efficiëntie zorgen voor bijkomende tewerkstelling. Een grootschalig energierenovatieprogramma kan meer dan 40.000 bijkomende jobs opleveren.

10. Inzetten op slimme meters om de factuur betaalbaar te houden dreigt enkel mogelijk te zijn voor beter gegoeden en hoog opgeleiden. Het kan niet dat enkel diegenen die kunnen investeren in slimme elektrische toestellen en een goede kennis hebben van de werking van de elektriciteitsmarkt hun factuur omlaag kunnen brengen en alle anderen in de kou blijven staan met hoge stroomfacturen en opdraaien voor de financiering van het net. Slimme meters kunnen wel om ecologische redenen, waar ze helpen het verbruik te sturen, het net slimmer te beheren en de integratie van meer hernieuwbare energie mogelijk maken. Dus niet als ze enkel gericht zijn op het optimaliseren van de facturatie van de distributienetbeheerders. In de plannen

van de nieuwe Vlaamse regering wordt gepleit voor de invoering van slimme meters om de burgers te stimuleren om stroom en gas te verbruiken wanneer die het goedkoopst zijn. Hoewel slimme meters een belangrijke rol kunnen spelen bij de uitbouw van een slim elektriciteitsnet, is het maar de vraag of alle burgers hiervan op een gelijkaardige manier zullen kunnen profiteren. Bovendien moet de financiering van slimme meters op een sociaal rechtvaardige manier gebeuren. Er moet gezocht worden naar een evenwichtige verdeling van de kosten en baten van een slim net waarbij alle gebruikers door prijssignalen:

- maximaal kunnen gestuurd en beloond worden voor rationeel en zuinig energiegebruik, en
- er sturing is om de vraag bij te sturen in functie van de netbelasting.

Dit betekent dat een netbijdrage voor zonnepanelen moet kunnen, als ze de eigenaars ervan aanzet tot zuinig energiegebruik en gebruik in functie van het aanbod.